ولا ينبغي ان يدخل الفم فانه يكسر الاسنان وان ابتلع منه شيء

فربما قتل القول على الدر والياقوت الحيوان الذي يتولد

فيه اللؤلؤ هو بعض الاصداف وهو دقيق القوائم لزج

ينفتح بارادة منه وينضم كذلك ويمشي اسرابا ويزدحم على المرعى

واختلفوا في تولده في هذا الصدف فمنهم من قال انه يتكون فيه

كما يتكون البيض في الحيوان البياض ذكر ذلك جمع من المحققين

وقيل بل يطلع الى سطح البحر في شهر نيسان وتنفتح الصدف و

تتلقى المطر فينعقد حبا ذكره نصر الجوهري وكثير من الناس

واقول عند التدقيق لا تضاد بين القولين لجواز ان يكون

تكون اللؤلؤ في صدفه كتكون البيض ويكون قطر نيسان

له بمثابة النطفة وقال الكندي ان موضع اللؤلؤ من هذا

الحيوان داخل الصدف وما كان منه مما يلي الاذن فهو الجيد منه

وقالوا ان الحب الكبير انما يكون في حلقومه ويزداد بالتفاف

القشور عليه والدليل على ذلك انه يوجد طبقات والداخلة

منها شبيهة بالخارجة وكلها تشابه باطن الصدف وله

مغاصات مشهورة في البحر الاخضر ويوجد في مجاذاة بين

تلك المغايص وبين تلك السواحل ومن المغاصات المشهورة

مغاص اوال بالبحرين ومغاص دهلك والسرين ومغاص

الشرجة باليمن ومغاص القلزم بجوار جبل الطور ومغاص

عند سرنديب ومغاص سفالة الزنج ومغاص اسقطره

ومنه تشغق

وقد تتفق في بعض المغاصات مانع من الغوص كالحيوانات الموذية

التي في مغاص القلزم ولهذا يُدهِن الغواصون عند الغوص

ابدانهم بالمبيعة السائلة لان الهوام البحرية لا تقربها ويختلف

اللؤلؤ باختلاف المغاصات من جهة تربة المكان وغذاء الحيوان

كما تغلب الرصاصية على اللآلي القلزمية والدهلكية

والوقت الذي يغاص فيه هو من اول نيسان الرومي الى اخر

شهر ايلول وفيما عدا هذه المدة ييبس هذا الحيوان من السواحل

ويلج ويختلف اللؤلؤ بالمقدار فمنه الكبار والصغار و

ما بين ذلك واعظم ما وُجد منه اليتيمة التي كانت عند

عبد الملك بن مروان فذكروا انها كان وزنها ثلاثة مثاقيل

وكانت مع ذلك حايزة لجميع صفات الحسن مدحرجة نقية

رطبة رايقة ولذلك سميت اليتيمة ولم يذكر عنها قيمة لكن

ذكر الاخوان الرزاز بان انهما شاهدا في خزانة الامير يمين

الدولة حبة ذات قاعدة وزنها مثقالان وثلث

وانها قومت بثلاثين الف دينار ويختلف اللولو ايضا

من شكله فمنه المدحرج ويعرف بالعيون واذا كثرت استدارته

وماوه سمي نجما ومنه المستطيل الزيتوني ومنه الغلامي وهو

المستدير القاعدة المحدد الراس كانه مخروط ومنه الفلكي

المفرطح ومنه العوفلي واللوزي والشعيري ومنه المضرس

وهواد ونها شكلا ويختلف اللولو ايضا من لونه فمنه النقي

السياض

البياض ومنها الرصاصي ومنها العاجي وصفرته غالبا

في حساب المرض له واذا زاد وطال زمانه اسود

واللؤلؤ سريع التغير لانه حيواني بخلاف الجواهر المعدنية

فان اعمارنا لا تفي بتغير اكثرها ويثقب هذا الحب

لانه يزداد بحسن التاليف في النظم حسنا ورونقا

وقيمة وانما يثقب بالماس فلذلك لم يستعمل الاطباء

في الادوية الا البكر غير المثقوب والقيمة عند الدق

في القديم النجم اذا كان وزنه مثقالا كانت قيمته

الف دينار واذا كان وزنه ثلثي مثقال كان قيمته

خمسمائة دينار واذا كان وزنه نصف مثقال كانت

ويعجن بلبن حليب ويطلى به طليا ثخينا وتودع جوف

عجين فد عجن بلبن حليب ويخبز في التنور وان كان

رصاصيا نقع في حماض الاترج ثلاثة ايام ثم يغسل بماء

البيض ويحفظ من الريح بالقطن وذكر غيرهما في تبييض

الفاسد ان يلقى في خل ثقيف مع حبتين شنكار وقيراط

نوشادر وحبة بورق وثلاث حبات فلفل مسحوقة

ويغلى في مغرفة حديد ثم ترفع المغرفة عن النار و

يوضع في ماء بارد ويدلك فيه بملح اندراني مسحوق ناعم

ثم يغسل بماء عذب ولا يبعد ان هذا العمل يزيغ قشره

الاعلى او بعضه والتجربة خطر القول على الزمرد

الخضرة

الخضرة تعم اصنافه كلها وافضله ماكان مشبع الخضرة ذا رونق

وشعاع لا يشوبه سواد ولا صفرة ولا نمش ولا حرملبات بين سيند

ولا عروق بيض ولا فقوت وليس يكاد يخلص عنها ودونه

الريحاني التشبيه بورق الآس الرطب ودونه السلقي

التشبيه بورق السلق الطري واهل الهند والصين مفضلة

الريحاني منه ويرغب فيه واهل المغرب يرغبون لما كان

مشبع الخضرة وان كان قليل الماء وبرادرونقا اذا

دهن بزيت بزر الكتان واذا ترك بدون دهن يذهب

ماؤه ويمتحن بالعقيق المحدد فان خدشه فهو من اشباه

الزمرد ومعدنه بسفح جبل قرشنده من ارض البجاة

بصعيد مصر الاعلى واكثر ما يظهر منه خرز مستطيلة ذات
خمسة اسطحة ويسمى اثقاباً وثقبه يشبه بعكس اللؤلؤ
وظهر في زماننا هذا من هذا المعدن قطع لم يسمع بمثلها
في العظم ما يقارب زنة من ونحو ذلك والمشهور ان
الدهنج يكدر لونه اذا مسه ويذهب رونقه وهو
الآن بدون القيمة التي كانت في القديم بخلاف سائر الجواهر
وما ذلك الا لكثرته فان ابا الريحان البيروني حكى ان
زنة نصف مثقال من الجيد منه يساوي الف دينار.
وقيل ان صنفا منه يعرف بالذبابي لانه يشبه الذباب
الطاوسية التي تكون في المروج وان من خاصيته هذا

الصنف

الصنف الافاعی اذا نظرت الیه تسیل اعینها وانا الی الآن

فلم ار هذا الصنف ولکنی امتحنت الزبرجد والسلیقی

فی هذا الامر فلم یصح ولا تغیرت اعین الافاعی وخاصیته ای الزبرجد

النفع من السموم المشروبة ونهش الافاعی ولذع العقارب

یوخذ من سحیقه تسع شعیرات ویجد شاربه فی بدنه

وجعا عظیما واختلاجا فی قوته ثم یفیق وقد انتفع ویوقف

الجذام فی ابتدائه ویقطع الاسهال المزمن ونفث الدم

شربا او تعلیقا ویقوی المعدة وینفع الصرع تعلیقا

وامساکه فی الفم یقوی الاسنان والمعدة ویقطع عطش

الماء ویبرد حرارة القلب وان علق علی فخذ المطلقة اسرعت

الولادة وادمان النظر اليه يجلو البصر ويحده وطبعه بارد

يابس القول على الزبرجد هو صنف واحد مشتق اللون

شفاف لكنه سريع الانطفاء لرخاوته وقيل ان معدنه

بالقرب من معدن الزمرد ولكنه مجهول في زماننا هذا ومع

ذلك فقيمته نحو قيمة البنفش وطبعه حار يابس ويقرب

ويقرب منافعه من منافع الزمرد ويدفع شر العين

القول على الفيروزج معنى اسمه بالفارسية النصر ولذلك

يسمى حجر الغلبة ويسمى ايضا حجر العين لان حامله يدفع

عنه شرها والمشهور عنه انه يدفع الصواعق وهو حجر

ازرق اصلب من اللازورد يجلب من اعمال نيسابور

دكانها كان

وكلما كان ارطب فهو اجود والمختار منه ما كان من المعدن

الازهري والبوسحاقي لانه مشبع اللون صقيل مشرق

ثم الكبيني المعروف بشير خام ثم الاسمانجوني العتيق قال ابو

الريحان اعظم ما وجد من الفيروزج وزن مائة درهم

ولم يوجد من الخالص منه غير المختلط بشي غيره الا وزن

خمسة دراهم وبلغت قيمته مائة دينار قال الكندي

وقد كرهه قوم بسبب تغيره بالصحو والغيم والرياح و

مضيعه الروايح الطيبة له واذهاب الحمام لمائه واماتته

بالزيت وكما انه يموت بالزيت كذلك يحيى بالشحم والالية

يعالج بان يجعل في ايدي القصابين قال ابن نصران الملوك

تعظم هذا الحجر لانه يدفع القتل عن صاحبه ولم يُرَ في بلد
قتيل قط ولا في بلد غريق واذا شرب منه نفع لدغة
العقرب وقال الغافقي انه بارد يابس وقال دِيُسقُورِيدس
انه يقبض نتو الحدقة ويقلع بثرها ويجمع حجب العين المتخرقة
ويجلو الغشاوة قال ارسطوطاليس انه ينقص من هيبة
حامله وذكر هرمس انه اذا نقش عليه صورة طاير في فمه
سمكة وجعل في خاتم وتحته شئ من خصي الثعلب ويكون
القمر وعطارد في الثور فان حامله يقوى على الجماع وتزداد
شهوته له وقال ابن ابي الاشعث انه يقوي القلب الا انه
دون الياقوت ووجدت نقلا عن بعض الاطباء

انه اقوى

انه اقوى في تقوية النفس من سائر الاحجار القول على

البلور يجلب من خزاين الزنج ومن كشمير ومن

نواحي بذخشان وله معدن ببدليس ومعدن

بارمينية ويجلب ايضا من سرنديب ومن بلاد الزنجية

ومن المغرب الاقصى ومنه ما يلتقط من البوادي

وقيمته بحسب ما يعمل منه من الاواني وحسن صنعتها

ووجد منه قطعة وزنها مائتي رطل بالعراقي و

افضله المستنبط من بطن الارض ويكون ناصع

البياض كثير المائية رزينا صلبا بحيث يقدح منه

النار ويخدش كثيرا من الجواهر بخلاف الملتقط من ظاهر

الارض ومن خاصيته ان من علقه عليه لم يرَ مناما

يفزعه ورأى احلاما حسنة ويسقى منه مثقال بلبن

الاتن لاصحاب السل فينفعهم وينفع الرعشة تعليقا

القول على الجمز ويقال جمست وهو حجر يشبه الياقوت

البنفسجي واعلاه ما غلبت عليه الوردية ومعدنه

بقرية الصفرا بالحجاز ويوجد مغشا ببياض كالثلج

على وجهه حمرة ووجد منه قدر الرطل والاكثر ينفع

وجع المعدة تعليقا والشرب بانيته يبطي بالسكر

وقيمته رخيصة القول على الدهنج هو حجر رخو

شديد الخضرة تلوح فيه زنجارية وفيه خطوط سود

رقاق جداً وربما شابه حمرة خفية ومنه طاوسي ومنه

موشي وقيل انه يصفو بصفاء الجو ويكدر بكدورته

ومنه فرندي وهو افضل اصنافه ومنه هندي ومنه

كوكاني ومنه مغربي والهند ترى انه ضرب من التوتيا

ويكون رخوا وقت اخراجه من معدنه ثم يزداد

صلابة وقال ارسطوطاليس ان شرب منه شارب السم

نفعه وان شرب منه من غير سم كان سما وقد وثق

عامة الناس من الفرندي انه يجلو بياض العين جلاء

حسنا القول على اليشب ويقال اليشم منه مجلوب

من بلاد الترك والوانه ابيض واصفر وزيتي وهو افضلها

ومنه مستخرج من ناحية ختن من واديين يسمى احدهما قاش

ويستخرج منه ابيض فايق ويسمى الاخر واقاش والمستخرج

منه كدر ورتما خرج منه شئ اسود ولا يوصل الى معدنه

وانما السيل يخرجه والقطع الكبار للملك والصغار

للرعية. والترك واهل الصين تتخذ منه مناطق

وحلية للسيوف والسروج حرصا وزعموا انه يدفع

الصواعق وجرب من الاصفر والزيتي انه ينفع وجع

المعدة تعليقا عليها وينفع اوجاع الاحشاء القول

على الفادزهر ويقال بازهر ومنه معدنى و

منه حيوانى والمعدنى منه ابيض واصفر واخضر واغبر

ومنكت

ومنكت وهو افضلها ومعادنه بالهند والصين

والخالص منه اذا القى من سحالته شيء في لبن حليب جمده

ويعرف في الشمس وهو نافع من جميع السموم ومقدار ما يشرب

منه اثنا عشر شعيرة فيخرج السم بالعرق من الجسد واذا وضع

على لسع العقرب او الزنبور نفع نفعا بينا واذا ذرت

سحالته على موضع اللسع اجتذب السم منه وجرب

انه اذا انقش في فص منه صورة عقرب والقمر في العقرب

في احد اوتاد الطالع وركب على خاتم ذهب وطبع به

والقمر في العقرب على درهمين كندر ممضوغ فانه يشفي

من لسعة العقرب شربا واما الحجر الحيواني من البازهر فانه

يتولد في مرابر بعض الاباييل بارض شنكاره من جبال

شيراز كما يتولد حجر البقر في مرابرها واكثرها بلوطي الشكل

لونه بين الخضرة والغبرة ويتراكم طبقات بعضها فوق

بعض في المسن من هذا الحيوان حتى يبلغ زنة البلوطة

منه عشرة مثاقيل مع خفته وهو جوهر شريف يقاوم

ساير السموم شربا اذا شرب منه من دانق الى نصف

درهم يسحل على المسن بالماء القراح وسحالة الخالص

بيضاء وربما تميل الى حمرة خفية والمغشوش منه

سحالته تميل الى خضرة او صفرة واذا تقدم الانسان

باستعماله على سبيل الاحتياط وشرب منه في اربعين

يوما متوالية

يوماً مثل السبة كل يوم وزن دانق لم يضره ما يرد على بدنه
من السموم وينفع المجذوم ويبن نفعاً بليغاً ويجلو بياض
العين والكلف والنمش جلاءً وحياً ويجلد مغل
الدواب واسعوا لها سريعاً المعول على الخزتوث
ويقال خنو قال ابو الريحان البيروني هو حيواني
يقال انه يؤخذ من جبهة ثور يكون في نواحي بلاد
الترك بارض خرخيز وقيل بل من جبهة طاير عظيم يسقط
في بعض تلك الجزاير وهو مرغوب فيه عند الترك
واهل الصين يزعمون انه يعرف اذا قرب من طعام
مسموم قال الاخوان الرازيان خيره المعرق الضارب

من الصفرة الى الحمرة ثم المشمشي ثم الصادب الى الكهوبة

وكان في القديم ما كان وزنه مائة درهم فقيمته من

مائة دينار الى مائة وخمسين دينار وجرب من دخان

بخوره انه ينفع البواسير نفعا بليغا ولكن هذا آخر

هذا الكلام في هذا الكتاب وانتصرت على ذكر هذه

الجواهر لانها النفيسة التي تدخرها الملوك والاكابر

وتتحلى بها الغواني ومنافعها جليلة ولم اطل فيه

القول بكيفية تولدها لعدم الفائدة في ذلك ولا

ذكرت ما يلتحق بها مثل المرجان والشبح ونحوهما لنزول

رتبتها عن هذه الجواهر النفيسة وقد آن ختم الكتاب

بحمد الله تعالى

بحمد الله تعالى والصلوة على نبيه محمد سيد المرسلين

وآله وصحبه الطاهرين وحسبنا الله ونعم الوكيل

ارجوان موب ارغوانی گون ارجو انی خراست که در او سیاهی باشد بحواهر

ارسطوطاليس معناه فى اللغة اليونانية الكامل الفاضل وارسطو مخففه

وهو تلميذ افلاطون يقال له المعلم الاول لانه فتح العلم والحكمة ووضع علم

المنطق وخالف استاده افلاطون وابطل التناسخ وكان استاد الاسكندر ووزيره

فبامره الاسكندر برايه الارض ٠ الماس جوهر حجرى لا يكون فى الاودية عند سيل المياه

بالهند ويثقب به الجواهر ويقطع وينقش والظاهر ان الهمزة واللام فيه اصليتان كالياس

وليس بعربية فان كان كذلك فبابه الهمزة وان كانت للتعريف فبابه الميم ولذا اورده في فصل

نه حرف الميم واز خواص الماس آنست كه بغير شكل مثلث شكسته نميشود ٠ اترج موب ترنج

نه مبه الخليل الترنج لغة فى الاترج فمزه حار يابس فى الثانية ولحمه بارد رطب فى الاول و

حامضه بارد يابس فى الثانية وهو الحمض الذى يجفف بالبزر كذا قال النفيس وقال الاقرائى

المراد بحامضه مادة اى زرع بالعصر قال الزهيرى الجوع لا يدخل بيتا فيه الاترج ولهذا ضرب

النبي صلى الله عليه وآله المثل المؤمن الذي يقرأ القرآن بالاترجة لان الشيطان يهرب
من قلب المؤمن الذي يقرأ القرآن فناسب ضرب المثل به بخلاف سائر الفواكه اذا القي
قشر الاترج في الخمر صار حامضا سريعا وحماضه يزيل اليرقان اذا اكتحل وكذا حماضه يقلع
الحبر من الثياب اذا بخرت بالكبريت ب بنفشه معرب بنفشه وهو من جملة
الانوار وهي على ضربين اسمانجوني والابيض اجوده الاول وبنفسجي كحل ينفع من ظلمة العين وحكتها
ودموعها. البندق بالضم فارسي الجلوز والجلوز بالكسر قيل هو اللوز الجبلي صاحب جامع گويد
بندق است ودر قانون فرموده كه جلغوزه است والجلوزة اربعة دوانيق وقيل درهمان
قال الامام الجلوزة حبة من حبوب الصنوبر الكبار. بورق معرب بوره هو شيء يتكون مثل الملح
في شطوط الانهار والمياه اجوده الارمني الهش الخفيف الابيض حار في الدرجة الثانية
يابس في اول الثالثة الشربة منه نصف درهم البادزهر الحيواني قال الامام الرازي الايل يولع
باكل الحيات يطلبها حيث وجدها وربما لسعته فيسيل دموعها الى نقرتين تحت مآقي عينيه يدخل
الاصبع فيهما فيجمد تلك الدموع وتصير كالشمع فيتخذ ترياقا لسم الحيات وهو البادزهر الحيواني
وقيل يوجد في كرش الوعل الجبلي شبانكاره حار يابس الشربة منه لضعف القلب وقوة
الاعضاء وانو ولدفع السموم اثنا عشر شعيرات والايل بالهمزة في الهمزة المفتوحة والمكسورة
وهو الذكر من الاوعال فارسيه گوزن وراكاوزن نيز گويند والوعل رائيس الجبل
گويند

بهمن [illegible]

[illegible]

[illegible]

گویند یعنی بز نری کوهی بز ماده را بست و بسازد و پادزهر معدنی اکثر فارسی تریاقات است و بیونانی
حجر التیس نامند و مراد اطبا از آن حجری است که هرگاه پادزهر حیوانی استعمال نمایند مراد از آن
حجر التیس است و مؤلف اختیارات بدیعی انکار معدنی نموده و متوجه آن نشده و این معنی دلیل است
بر عدم مطالعه کتب معتبره و ابن تلمیذ در معنی گوید که معدن او برای ارسطو و غیره از چین و هند
و داود ایل چینی است و پنج قسم می باشد سفید و زرد و سبز و اغبر و منقط کتبه و مراد از مطلق
آن حجر التیس است و بهترین او سبز مایل بسیاهی براق و تو بر تو مثل پیاز و در جوفش چوب
مخلصه باشد و آنچه مدور مشاهده شود در جوفش تخم مخلصه یافته شود و چون بر کرب بیند
مایل بسرخی باشد و نوع هندی آنرا سیاهی بسیار غالب بر سبزی و در جوفش پشم و سایر افتد
یافته شود و در خواص بسیار ضعیفتر از نوع شبانکاره شیرازی و فرق میان اصلی و غیر اصلی
آنست که چون سوزنی را گرم کرده در اصلی آن فرو برند سوزن زرد شود و دودی
زرد مشاهده گردد و از غیر اصلی دود سیاه در آید و دیر گرم و در اول سیم خشک و در خواص
مثل معدنی است مگر آنکه در گرمی و در المزاج بنوبت مفرط است و قدر شربتش از یک قیراط تا دوازده
قیراط است و نوعی از پادزهر حیوانی حجر الایل است که از گاو کوهی گیرند و گویند
امتحان او آنست که زرد چوبه را بر روی سنگ بسایند بعد از آن پادزهر را هرگاه رنگ
زرد چوبه بسرخی شود خوب است والا فلا و گویند علامت خوبی او آنست که در آفتاب گرم

[illegible]

عرق کنند و چون سا پیده او را بر موضع گزیده افعی و مانند آن بپاشند سم را باطل و ترشح

دفع نماید و چون قدر دو جو را با آب ساییده در گلوی افعی و مار کنند بکشد و با حیوانی

بیش وامثال آن داده فادزهر را بدهند هر گاه از آن کم خلاص یابد خوب است و حقیر این

امتحان را بهتر میداند که نه وابن جمیع گوید که بهترین پادزهر حجر الاتیل است که از کاد کوهی گیرند

موافق جمیع امزجه است بالخاصیة و چون سه روز هر روز نیم دانگ از آن بنوشند هیچ

مـ سمی در مدت حیات در او اثر نکند فه تنکار الصناعة هو شی یلحم

القصواع الذهب به منه معدنی و منه مصنوع و هو ان یاخذ الملح جزءا و النطرون ثمانیة اجزاء

والقلی جزءا او یطبخ مع اللبن البقر حتی ینعقد ثم یعلق فی الشمس حتی یرشح و یرفع فینفع من وجع الاضراس

و تاکل الاسنان بالخاصیة و زاد بعضهم النوشادر و الملح الحادث من البول توتیا

قال الشیخ اصل التوتیا دخان و نفع حیث یخلص النحاس من الحجارة التی یخالطه و ربما صعد

الاقلیمیا فکان یصعده توتیا جیدا و رسوبه اقلیمیا و هو ابیض هندی و اخضر و اصفر

الی الحمرة و المختار الابیض الهندی ثم الاصفر الکرمانی الرقیق بارد فی الاولی یابس فی الثالثة

ح و قیل بارد فی الثانیة مجفف من غیر لذع ینفع وجع العین ح: الجلنار بالکسر

زهرة الرمان البری الذکر الغیر المثمر معرب گلنار من ابتلع ثلاث حبات منه من اصغر

ما یکون لا یرمد فی تلک السنة د ۰ الجنوع بالفتح مهره است معروف که در سواد و بیاض

است

هست مثل بر کهها در معادن عقیق یافت میشود . جمست سنگیست که درجی زرد و بنفش
طلبه بهم مرید و سفید و سرخ و آسمانگی میباشد و بهترین او سرخ ارغوانی است که شفاف باشد
در سیوم گرم و خشک خاتم او جهت نفوس و قضای حاجت و محبوب نزد خلایق مؤثر و در زیر
سر گذاشتن باعث دیدن خوابهای شوریده شود . جوّ بالفتح والتشدید هوای نزدیک بزمین
و بعضی گویند هوای نزدیک به آسمان و بعضی گویند هوای ما بین زمین و آسمان د د
الدرّ بالضم مروارید جمع درّ دُرَر . الدانق بفتح النون و کسرها سدس الدینار والدرهم ج
الدرهم هم نصف مثقال و خمس مثقال سته دوانیق ر . دهنج بالتحریک کذا فی المهذب و فی
القاموس بضم الاول و فتح الهاء و کسر النون سنگ سبز است که بپارسی دهنه فرنگ گویند
و آن دو نوع است کرمانی و فرنگی و بهتر فرنگی است و از جمله تریاقات است اگر و یرا
سحق کنند و قدری با سرکه بکشد از هر و بر خورانند آن را زایل کند و سودمند بود و سعفه را
و گرم است در مرتبه چهارم خشک است در دویم و هو حلو و قوامتی نه ان یحکّ
بالماء و یجعل علی وجه المرآت حتی یجف فان تلوّن المرآت فهو قوی والّا فهو حلو
نافع لبیاض العین مع اللؤلؤ والتوتیا الهندی ترکیبًا علی التوبه د و بهترین دهنج
سبز و تیره است که فرنگی عبارت از اوست و بعد از او طاوسی مایل بسرخی و بعد از ان
زرد و زبون ترین آن طاوسی مایل بسیاهی است آنکه سائیده او زرد باشد طلایی

نامند و هرچه محکّت او سفید گردد نقره و سرخ او مسی و تیره و سیاه آنرا آهنی و اکتحال
آن جهة تقویت باصره و قلع بیاض چشم مجرب در چهارم گرم و خشک و بعضی سرد و خشک
گویند ق. خشو بلغت اهل ختا بمعنی بزرگ و به ستورخان و خشو مزاد اند و آن اکثر
دوغ است که بفارسی رخ نامند بعد رکرگدن و از آن بزرگتر میشود و طعمهٔ او اکثر
اوقات فیل است و در بلاد ما بین چین و زنج یافت میشود و از استخوان پیشانی او
جهت ملوک قدح میسازند و خاصیت آن این است که چون بر بالای طعام مسموم گذارند
عرق کند و ... است سایر استخوان او و امین الدوله گوید که آن شاخ آهوی مشک دار است
و مؤلف تذکره گوید که در سراندیب یافت میشود که نور استخوان او باعث افاقهٔ مصروع است
ز. زردج معرب زرداب و هو ما یخرج من العصفر المنقوع فیطبخ و لا یصبغ به
زمرذ بضمتین و تشدید الراء و الذال المعجمة حجر اخضر مختلف الخضرة یجلب من بلاد السودان
مایل الی الحرارة و الیبوسة و قیل بارد یابس الشربة منه درهم قال صاحب الدیوان الزبرجد
و هو معرب و الذی فهم من کلام الکشاف و القاموس انهما لیس من جنس واحد قال سعد الملة و الدین
فی حاشیة الکشاف الزمرذ بالذال المعجمة و ضم باقی الحروف و عن الازهری فتح الزاء و هو غیر
الزبرجد یعرف ذلک الجوهریون و قال نصیر الملة و الدین هما مختلفان فی الخضرة الزمرد
من الجواهر و الزبرجد قرن الثعبان ینفع من السم القاتل و من نهش الهوام و النظر الیه
ینفع الکلال

يدفع الكلال عن البصر الثعبان اسم للحية العظيمة جمع ثعابين وهو اصغر من التنين والتنين
اعظم الحيات فارسيه اژدها نهش بالفتح بدندان بپيش گزيدن من باب فتح و گزيدن مار
و نهش كندكت ز الزيت بالفتح هو دهن الزيتون قال جالينوس كل ما كان من الادهان
يعتصر من غير الزيتون فانه يسمى زيتا بطريق الاستعارة س السحالة بالضم س
ما يسقط من الذهب والفضة بالسحق من السحل وهو السحق بالمبرد وقيل السحالة براده
لفظا ومعنى ش الشب قال الازهري ان الشب بالباء الموحدة هو الجواهر التي ش
انبتها الله في الارض يدبغ به مثل الزاج وقد صحفه بعض فقال الشبث والشبث تحريك
شبح بفارسي شبه و شوق گويند سنگ است سياه و براق و زود شكن و در اول سرد
و در سيوم خشك و اكتحال محرق معمول او با عسل جهة جلاء باصره و تعويذ جهة لي بت
نافع و پيوسته در او نگاه كردن مانع نزول آب و مقوي باصره مشايخ و نگاه
داشتن آن جهة دفع چشم بد و تعليق او بر سر رافع درد سر و مضر سپرز
مصلحش آب الجبن و چون سطور رقيقه چند بر صفحه آن سوره لم يكن نوشته
صاحب لقوه پيوسته در آن نظر كند و در غير آن نگاه نكند در آن روز
لقوه او رفع شود و از تجربات گرده اند و نگاهداشتن قطعه او گر بقدر يك مثقال
باشد جهة رفع فزع و وحشت آزموده است ثم ص الصبغ و الصبغة ص

نان هو زرش جمع اصباغ واصبغة وصباغ وقد يطلق ويراد به الحمرة والصفوة وصبغ

ط بالفتح رنگ کردن تمام باب الغین ط طسوج کوزج دو جبه وبعض گویند دو جو د

صدف محرکة هو حیوان یتولد فی جوفه الدر واللؤلؤ جمع اصداف واحدة صدفة

فارسیه گوش ماهی بارد یابس یقوی النشف یجذب السلاء التطعام ویسکن الوجع فی المفاصل

والنقرس اذا ضمد به واذا سحق بخل قطع الرعاف وجلوه مع اکل الاسنان والبهق ویزیل

الحزاز وینشف الدمعة کحلاً ویقطع نفث الدم ویمنع قروح العین وغلظ الاجفان واذا

ع طلی به موضع الشعر الزائد فی الجفن بعد نتفه منع النبت د ع العروق الضوارب هی

الشرایین والعروق السواکن هی الاوردة د . عصفر کقنفذ گل کاجیره حار فی یبس

باعتدال ان سحق وطلی بالخل علی القوباء اذهبها البتة . العُشر بضم الاول وتشدید

غ الشین المعجمة شجرة اعرابیة له اوراق بیوعیة یقتل الجالس فی ظله غ الغب بالکسر

چیزی کریکروز آید دیگرروز نیاید والغب فی الزیارة فوق ذلک یقال زر غباً تزدد

حباً ویقال غب الرجل اذا جاء زائراً بعد ثلثة ایام وقال الحسن فی کل اسبوع ومنه

الحدیث اغبوا فی عیادة المریض ای لا تعودوه فی کل یوم لما یجد من ثقل العواد والحمی

الصفراویة یسمی غباً لانها تنوب یوماً ویوماً واذا اطلق الاطباء الغب ارادوا

بها الدائرة جمع اغباب د . الغمر بالفتح الماء الکثیر وبحرکه بمعنی الستر یعنی پوشیدن آب

چیزی را زه

ف

ف چيزي را • فيروزج معرّب فيروزه وهو حجر ازرق معروف وهو نيشابوري وخجندي وكرماني

وآذربايجاني افضله النيشابوري البلال بارد يابس يقوي البصر ويمنع الغشاوة وظلمة العين

والنظر فيه يوجب زيادة نور العين رؤية الهلال عليه مبارك والتختم به امان من

غضب السلطان والنظر فيه كل يوم بعد النوم حافظ من المكروهات فيه ولذا يطول

العمر ولونه يتغير من العرق والادهان ق والفيروزج كالدهنج في انه يصفو بصفاء

الجو ويتكدر بكدورته وينفع العين اكتحالاً والتختم به ينقص الهيبة الا انه يورث

الغنا وعن الصادق عليه السلام انه قال ما افتقر يد تختمت بالفيروزج • الغض بالكسر عند

ق العامة وبالفتح والتشديد عند اهل الصحة نكبين ق قاثاطير للانثيين مثل الانابيب

والقلعي والفضة والذهب على طول قضيب العليل وسعة احليله وضيقه ويثقب

في رأسه عدة ثقوب حتى اذا انسدّ بعضها بشيء من الدم او الخلط الغليظ بقي الآخر مفتوحاً

ويشد وسطه صوف منظوم الخيوط كخيط ابريسم فوقه ويدهن في جوفه بعد عن آراك الاخر

ويحكم احكامها صناعيا بحيث لا يدخل الهواء ثم يدخل الانبوب في مجرى البول ويجذب

الخيط بقوة فيجذب البول خلفه لضرورة الخلاء ق • قيراط بالكسر في الافراد هو

ربع دانق والدانق سدس الدرهم في النهاية هو جزء من اجزاء الدينار وهو نصف عشره

في اكثر البلاد واهل الشام يجعلونه جزءاً من اربعة وعشرين والياء بدل من الراء

فان اصله قراط جمع قراريط ق

فلي بالكسر اشتي زهار ويرا نرم بكوبند وبعسل يا دوشاب ضم كنند وبر موضعي كه عقرب گزيده باشد
طلا كنند في الحال درد ساكن شود وآهك با دوشاب وعسل نيز همين عمل كند ومجرب است

ل القيح بالفتح هو الشيء الحكاك اي شر آن يسيل من الجرحة لا يخالطه دم ومنه قاح الجرح يقيح ل
لؤلؤ فيه اربع لغات قرئ بهن في السبع لؤلؤ بالهمزتين ولولو بغير همز وبالهمز اولا دون ثانيه وعكسه
وهو جوهر يتولد في بعض الاصداف من ماء المطر وهو بمنزلة المني في الرحم معتدل في الحر والبرد

ن يوافق ويقوي القلب والباه جدا والشربة منه دانقان ن النور بالفتح شكوفه جمع انوار
النمش بالتحريك اي قطعة سوداء او الى حمرة مستديرة تحدث في الجلد وربما وصلت حتى يصير
كالكلف وحدوثها في الاكثر يكون في الوجه والنمش بكسر الميم لغت منه قال الشيخ فما هو الى الحمرة
يكون نمشا وما هو الى السواد يكون برشا ت النزف بالفتح كثرة جريان الدم من
موضع الجراحة او من غيره يقال نزف الدم نزفا اي سال منه دم كثير حتى ضعف ت و

و الورد بالفتح هو نور كل شجرة وزهر كل نبتة ثم خص به هذا الورد الاحمر وهو مركب القوى
وعشرة دراهم من طريه يسهل عشرة مجالس من البلغم والصفراء ت الوسخ محركة القيح الغليظ

ي ووسخ كوار النحل هو الموم الاسود ت ي ياقوت معروف وهو حجر شفاف احمر وازرق وابيض
واصفر وكحلي اجوده الاحمر الرماني معتدل وقيل انه بارد يابس الشربة منه قيراط قال الشيخ
في تقوية القلب ومقاومة السموم عظيم وهو في التفريح جدا اذا اخذ في الفم يفرح وامن من الوباء
وازانی

واذا نفخ على الاحمر منه ازداد حسناً وحمرة فان كانت فيه نكتة شديد الحمرة واذا دخل النار انبسط
في المجر وان كانت فيه نكتة سوداء تنقص سوادها والاصفر منه اقل صبراً على النار من الاحمر واما
الكحلي فلا صبر له على النار قال الرازي من تختم او تقلد منه اورثه مهابة في اعين الناس وسهل
قضاء حوائجه   اينها مع حواشي كتب الذخاير است كه بترتيب حروف قلم شده

اعلم ان الدرجة
باتنمريك فارسيها بايه جمع درج
ووراد الاطباء في ان الدواء في الدرجة الاولى
هو ان يؤثر في هواء البدن وفي الدرجة الثانية انه يتجاوز عنه
ويؤثر في رطوبته. وفي الثالثة انه يتجاوز عنها رطوبته ويؤثر
في الشحم وفي الرابعة انه يتجاوز عنه ويؤثر في اللحم والاعضاء
الاصلية ويستولي على الطبيعة   تمت

بسم الله الرحمن الرحيم وبه ثقتي

بدانکه این چند کلمه است در بیان چهارده چیز بترتیب حروف هجائیه
که از کتاب بحر الجواهر نقل شده افیون و بادزهر و بسد
و جند بیدستر و حجر المقناطیس و سقمونیا و سقنقور
و عقیق و عنبر و کافور و کهربا و لاجورد
و مومیا و یاقوت **افیون** بالفتح قال الشیخ هو افیون
عصارة الخشخاش الاسود ومشمسة قال القرشي ليس كما يظن انه عصارة
الخشخاش الاسود بل هو صمغ ذلك النوع من الخشخاش ويتخذ بان يشرط
ساق ذلك الخشخاش بالقرب من الخشخاشية فيخرج منه هذا الصمغ قال
الشيخ بارد يابس في الرابعة وقيل يابس في الثالثة قال بولس انه احد
السموم القتالة التي تقتل بالبرد قال السيد الشريف في شرح المواقف
ان الافيون مع حرارته يبرد تبريدا عظيما فيتخيل انه بارد فينتقض به
ما ذكرناه من ان فاعل البرودة هو الحرارة لكنه تخيل فاسد كما بينه القاضي
بقوله فربما كان ذلك التبريد لان الافيون بحرارته وتسخينه يبسط الروح
ويحلل

فيحلله ايضا اذ من شان الحرارة احداث الميل المصعد والتحليل واذا
اذا انحلل بعض من الروح الحامل للحرارة الغريزية وانبسط بعضه الباقي
حتى يخلو منه الروح فيحصل بالعرض من الافيون تبريد لانه لما
زال المسخن عادا اجزاء البدن المقتضية للبرودة بطباعها الى
تبريده فهذا التبريد ليس فعلا للافيون [illegible] اوداهو
فعل من اخر زال عنه الافيون بحرارته ما كان [illegible] فلا
اصلا اقول هذا القول مخالف لجمهور الحكماء و[illegible] ان
اسخن الطعوم الحراقة ثم المرارة ثم الملوحة ليست كلية لانهم اعترضوا
بان الكافور مع شدة برودته مر وكذا الشاهترج وبعض
المفشاء والخيار واجابوا بان غلبة البرد على المر انما لتركيب الحامل
من اجزاء مختلفة الطعوم واما لعارض اورث ذلك والسيد الشريف
اعترف بذلك في شرح المواقف ايضا قال صاحب الحاوي قليله ينفع وينوم
وكثيره يقتل الشربة منه مقدار عدسة ولا يزاد على دانقين
الا من يعتاد شربه قال صاحب التلخيص الشربة القاتلة منه درهمان

وقيل مثقال مصلحه الى عزان في الضماد والمعاجين والجند بيدستر

في المعاجين مخدر مسكن للوجع طلاءً وشرباً يجفف للقروح و

يسكن وجع الاذن اذا احل في دهن الورد وقطر في الاذن حاراً او

وجع العين مع لبن الفاطمة ويدفع النسج ويسكن السعال المزمن

ويحبس الاسهال واعلم ان كل ادوية مركبة فيها الافيون فانه

يستعمل بعد سنة اشهر ولا يستعمل قبل ذلك وكذا ما فيه البنج

واللفاح **بادزهر** اسم فارسي معناه مقاوم السموم يحفظ

قوة الروح واسم البادزهر وان كان عاما لكل دواء دافع لضرر

السموم فعند بعض حجر يعرف بحجر الحية وهو حجر يوجد في الحية كذا في

المنهاج قال الشيخ اسم البادزهر بالمفردات الموافقة عن الطبيعة اولى

واسم الترياق بالمصنوعات فيقال البادزهر ترياق طبيعي والترياق

بادزهر صناعي ويشبه ان يكون النباتات من المطبوعات احق باسم الترياق

والمعدنيات باسم البادزهر ويشبه ان لا يكون بينهما فرق كثير قال

الاطبا البادزهر هو ما يدفع غائلة السموم بالطبيعة والترياق ما يدفع

غائلتها

غاثلتها بالصناعة فالترياق مركب والفادزهر معدني والبادزهر الحيواني قال الاميري لايل يولع باكل الحيات ويطلبها حيث وجدها وربما لسعته فيسيل دموعها الى نقرتين تحت محاجر عينيه يدخل الاصبع فيهما فيجمد تلك الدموع وتصير كالشمع ويتخذ ترياقا للسم الحيات وهو البادزهر الحيواني وقيل يوجد في كرش الوعل بجبال شبانكاره حار يابس الشربة منه لضعف القلب وقوة الاعضاء دانق ولدفع السموم اثنا عشر شعيرات **البسد** بالكسر والتشديد في المنهاج هو اصل المرجان وقال ابن هبل يقال انه اصل المرجان وليس بصحيح وهو شديد التشبه منه اسود ومنه ابيض ومنه احمر بارد في الاولى يابس في الثانية نافع من نفث الدم وتنقيه ويصلح من ذوسنطاريا ويحبس الدم ويجلو الاسنان ويجلب من بحر افريقية وهي شجرة تنبت في البحر ذات فروع واغصان واصول تتشعب بعضها عن بعض والبسد اصلها والاسود منه تنال **جند بيدستر** هو خصية حيوان في البحر وله قشر رقيق ينكسر بادنى مس قال الاميري هو حيوان

كهيئة الكلب ليس ككلب الماء ويسمى القندر ولا يوجد الا في بلاد

القفجاق وما يليها ويسمى السمور ايضا وله اربع خصيات اثنتان
حيوان يجري بين السمور

ظاهرتان واثنتان باطنتان ومن شانه انه اذا راى الصيادين

لاخذ الجندبيدستر وهو الموجود في خصية البارزتين هرب فاذا

جدوا في طلبه قطعها بفيه ورمى بها اليهم اذ لا حاجة لهم الا بهما واذا

قطعا الظاهرتان ابرز الباطنتين وعوض عنهما قال صاحب الجامع

ما يقوله ان هذا الحيوان اذا طرد وطلب يقلع خصيتاه او يطرحهما مردود

لانه محال ان يصل اليهما وذلك انهما لاصقة مثل الخنزير وينبغي ان

يشق الجلد الذي عليهما وان يخرج الخصي مع الحجاب الذي يحوي رطوبة

شبيهة بالعسل ويجفف ويسقى منها قال الشيخ ينفع الضم البارد

ولا شيء انفع للريح في الاذن منه يؤخذ منه عدسة بذاب بدهن

ناردين ويقطر فيها فانه ينفع ريح الشرى واذا احل في الادهان

النافعة من الخدر واسترخاء الاعضاء والفالج والنقرس البارد

نفع من هذه العلل منفعة عظيمة واذا شرب كان ترياقا للسموم

البارده

البارده كلها حيوانية ونباتية لاسيما الافيون واذا طلي به موضع
لسع العقرب نفعه ويخرج المشيمة والجنين الميت واذا وضع في الاحليل
ادر البول وبخوره نافع من الرعشة والفالج والخدر والنسيان
والصداع البارد حار في اخر الثالثة يابس في الثانية والماخوذ
منه الى نصف درهم فادسية آش بجكان وقند فريى والاكثر منه
سم قاتل من يوم وقيل بعد يوم وكذلك اذا كان فج وكان الاسود
المنتن منه وان تخلص من الهلاك من شربه حدث به برسام **حجر**
المغناطيس سنك آهن ربا وهو الحجر الذي يجذب الحديد بالصورة
النوعية ان لم يمنع منه مانع كما اذا مسح بالثوم فانه لا يجذب ح
والحيلة في ان يجذب اذا صار كذلك ان يغسل بالخل ليزول عنه ما
التصق به من الثوم او ملطخ في دم التيس او الضان وان امسكه
المراة التي تلد في يدها اليسرى ولدت بسرعة وامساكه في اليد
يسكن وجع اليدين والرجلين والتشنج اليابس حار يابس واذا
احتبس في البطن خبث الحديد فيسقى بالتراب فيجذبه ويستصحبه عند

اخروج سقمونيا في تهذيب الاسماء هو بفتح السين وسكون القاف
وضم الميم وكسر النون مقصورة وفي المعرب بفتح السين وتخفيف الباء
والمد وهي المحمودة في التقويم يبق هو لبن حشيشة يشبه اللبلاب حار
يابس في الثالثة وفي المنهاج وقد قيل انه صمغ حار يابس في الثالثة وقيل
في الثانية قال الشيخ وحرارته اكثر من يبسه يضر بالمعدة والكبد والقلب
ويصلح بالانيسون او بالورد والمصطكي ويلت بدهن اللوز بعد الشي
ويشوى في جوف تفاحة او سفرجلة مقورة مطلية بالعجين او يسحق
بماء السفرجل والبادج فيشوا مصلحه ايضا وينبغي ان يكون المصلح ربعه
وان اريد ان يضعف عمله جعل ثلثه والشربة منه دانق الى نصف درهم
اجوده الانطاكي الازرق المتوك السريع الانحلال وهو يسهل الصفرا
الصفرا من اقاصي البدن وان خلط بالزبد وشرب بلبن حليب على
الريق اخرج الدود صغارها وكبارها وهذا عجيب في ذلك مجرب
وينفع الصداع المزمن اذا طلي به على الراس مع خل وخمر ودهن ورد
ينفع طلاه للبهق والبرص والكلف ويحلل الخراجات اذا طلي به مع العسل
وينفع

وينفع من لسع العقرب طلاءً وشرباً والشربة القاتلة منه درهمان
فان شرب منه اكثر مما ينبغي فيداوى بالدوغ وسويق التفاح ورب
السفرجل ورب السماق والريباس وقد يستعمل في الحميات وفي
الاطفال وغيرهم متى احتاجوا الى اخراج الخلط الصفراوي قال بعض
الحكماء ولا يبالغ في سحقه لئلا يلصق بخمل المعدة فيضرها وان علق
على امراة في جلد فرس لم تحبل ما دام عليها وان سحق بالماء وطلي به
الاحليل وجامع لم تحبل وان حملته ادر الحيض وقتل الجنين
وان خلط بحب النيل وسحق والقي على النحاس المذاب بيضه قال
الايلاقي ومضرة السقمونيا انه يسقط الشهوة ويسخن البدن
فاذا سقي بسكنجبين سفرجلي يبطل كلا المضرتين وصاحب اليرقان
يشرب في ماء الجبن **سقنقور** ورل ماهي وهو دابة على
خلقة الضب يصاد من نيل مصر ويقال انه من نسل التمساح اذا وضع
بيضه في الرمل وقعد عليه حتى يصير فراخا فمن خرج ان ذهب معه في الماء
صار تمساحا وان بقي في البر صار سقنقورا حار في الثالثة يابس في الاول

[illegible]

والشربة منه درهم قال الامير هو نوعان هندى ومصرى ومنه
ما يتولد ببحر القلزم وبلاد الحبشة وهو يغتذى بالسمك فى الماء وفى
البر بالقطا ومن عجيب امره انه اذا عض انسانا وسبقه الانسان
الى الماء واغتسل منه مات السقنقور وان سبق السقنقور الى الماء
مات الانسان وبينه وبين الحية عداوة حتى اذا ظفر احدهما بصاحبه
قتله وللانثى فرجان وللذكر ذكران كالضباب والمختار من هذا
الحيوان الذكر فانه افضل وابلغ فى النفع والمنسوب اليه من الباه
قياسا وتجربة بل يكاد ان يكون هو المخصوص بذلك والمختار من اعضائه
ما يلى ذنبه من ظهره فهو ابلغ نفعا والفرق بينه وبين الورل ان السقنقور
دابة مثل الضب
يأوى الى الشطوط النيل وما قرب منها والورل يأوى فى البرارى
وملمس جلد السقنقور الين وانعم وجلد الورل اخشن واصلب
والاجود ان يصاد فى الربيع **عقيق** معروف من تختم به سكن روعته
عند الخصام وانقطع منه الدم من اى عضو كان ونحاتة جميع اصنافه
تذهب حفر الاسنان ومحروقه يثبت متحركها **عنبر** هو نبع عين
فى البحر

في البحر وقيل انه زبد البحر وقيل روث الدابة وقيل نبات في قعر البحر
وقيل انه يحصل من عسل النحل ببلاد الهند وهذا القول اقرب
حار في الثانية يابس في الاولى مفرح ملطف مقوّ للمعدة والقلب
والحواس وجوهر كل روح محلل للرياح الغليظة في الامعاء شربا وضمادا
ولو اكل منه ثلاثة ايام كل يوم منه دانق سكن وجع المعدة ولو عتق
هذا اجرب والعنبر التي هو الذي لا يمزج به شيء آخر **كافور**
صمغ شجرة وهو اصناف كثيرة بارد يابس في الثالثة يسرع الشيب
ويمنع الاورام الحارة ومع الخل الرعاف وينفع الصداع الحار في
الحميات ويسهر ويقوي حواس المحرورين وينفع من الغلاء شديدا
دهن جوشه
اذا حلي في ماء ورد ويمضمض به ويقطع الباه ويولد حصاة
الكلى والمثانة ويقلل الخلفة الصفراوية شربا مع الدوغ البقري
قيل اذا اردت جودة الكافور وخلوصه فضعه في خبز حار فان ندى
فهو خالص والا فلا **كهربا** بالفتح قال بعض المحققين انه رطوبة
يتقطر من ورق الدوم وهو شجر المقل المكي كالعسل فينعقد ويوجد

كافور [illegible] ورد [illegible]

فی داخله اذا کسر شیء من الذباب والجرادة والتبن ونحو ذلک
ما یتفق ان یکون عند موضع سیلان تلک الرطوبة وغلط من قال
انه صمغ شجرة یقال لها الجوز الرومی قال الشیخ حار یابس فی الثانیة
فی التقویم انه حار یابس فی الثانیة قابض وخصوصاً الدم من ای موضع
کان وینفع الزحیر والخلفة ویقوی المعدة والقلب وینفع الیرقان
تعلیقه وان علق علی الحامل وکذا الکهکب اللازورد باللازاء
الخالصة وهو تعریب لاژورد باللاء الغلیظة وهو معرب لاجورد
وهو بدخشی وینشابوری اجوده البدخشی وهو حجر ان دق حار
فی الثانیة یابس فی الثالثة والمعمول منه المغسول لا بطریق النقاشین
قال الاقسرائی وغسله ان یدق فی هاون ویسحق سحقاً بلیغاً ویصب
فیه الماء ویحرک ویراق ما یعلوه واذا رسب جفف ویفعل به ذلک
مرات حتی یصفو ویصیر کالهباء وکذلک یفعل بادویة العین
وهو من الادویة القلبیة مفرح یقوی القلب وینفع المالیخولیا و
الربو والوحشة والوهم والحزن والسهر ویبرئ البرص طلاء
ومن الثقل

ومع الخل واكثر شربته الى درهم ويحبس اشفار العين ويكسر كحلا

الموميا معروف وهو معدني وقبوري اجوده المعدني

اسود اللون من ولاية دارابجرد يصلح الكسر والوهن والخلع و

يسكن الاوجاع الحادثة منها بخاصيته وهو مجرب في ذلك بئر شح

في عين بئر في كل سنة ذهبا من ثلاثين مثقال الى ستين بحسب

قلة المطر وكثرته وهو عزيز الوجود جدا يفتخر به ملوك العجم كما يفتخر ملوك

الروم بالطين المختوم وملوك الصين بالراوند وملوك الهند

بالهليلج وله انواع اخر يوجد في مواضع كثيرة بفارس وصنعاء

اليمن وساير النواحي لكن ليس لها هذا الشرف والخاصية التي للدارابجردي

والقبوري يوجد بمصر وهو خلط كانت يلطخ به موتاهم في الازمان

السالفة فيحفظ اجسادهم بحالها لا يتغير وهو ايضا عزيز الوجود مجرب فيما

ذكر قال الشيخ في الادوية القلبية الموميا حار في اخر الثانية يابس كا

اظن في الاولى قال جالينوس هو حيض الجبال الشربة منه ربع مثقال وقيل

اربع شعيرات وقيل شعير واحد وهو وجد في زمان فريدون

ياقوت معروف وهو حجر شفاف احمر وازرق وابيض واصفر وكحلى
اجوده الاحمر الرماني معتدل وقيل انه بارد يابس الشربة منه قيراط
قال الشيخ هو في تفريح القلب ومقاومة السموم عظيم وهو في التفريح بحيث
اذا اخذ في الفم يفرح وامن من الوباء واذا نفخ على الاحمر منه ازداد
حسنا وحمرة فان كانت فيه نكتة شديد الحمرة وادخل النار انبسط
في الحجر وان كانت فيه نكتة سوداء نقص سوادها والاصفر منه اقل
صبرا على النار من الاحمر واما الكحلى فلا صبر له على النار قال الرازي
من تختم او تقلد منه اورثه مهابة في اعين الناس وسهل قضاء
حوائجه • قد وقع الفراغ من كتبه في شهر صفر المظفر ١٢٣٣
بقلم مالكه الفقير الى رحمة ربه الغني حسين
بن عليتقي عفا الله عنهما بمحمد وآله

فايدة

ومنبت

فایده در شناختن افیون خالص افیونرا از جهت کثرت استعمال و احتیاج مردم بآن با قیمت
بیشتر دارند باعث می شود که آنرا مغشوش میسازند تا اندکی از آنرا بقیمت بسیار فروشند امّا افیون
خالص خوب آنست که کثیف و سنگین بیزرهم نشسته باشد و پیچ و بد رنگ نباشد و بوی آن خواب آورد
و طعم آن بسیار تلخ بود و در آب گرم و آسان بگدازد و بعد از گداختن اجزای آن نرم و هموار باشد
دانه دانه و خشن نباشد که آن علامت غش است زیرا که غش جوهر غریب است و مخالطت تام
و اتم نمیشود و دیگر باید که در آفتاب کم بگدازند بگدازد و دیگر باید که بعد از گداختن زود
منعقد شود و هرگاه بچراغ بدارند روشن شود و شعله اش تیره نباشد و چون منطفی سازند بویش قوی باشد
صاحب منهاج گوید که آنرا بشیاف مامیثا و صمغ و عصاره خس بری غش میکنند مخلوط بشیاف
مامیثا هرگاه در آب بگدازند بویش ضعیف باشد و ملمس آن خشن بود و مخلوط بصمغ قوتش
ضعیف و رنگش صافی و براق بود و مخلوط بعصاره خس در زمین نباشد بلکه پیچ و سبک بود
و آنچه بآرد عدس و مثل آن مغشوش سازند نیز باین صفت می باشد و آنچه بمر و صبر
مغشوش میسازند اگر چه در کمال تلخی بود امّا معتبر را بجز آنست دیگر علامات
خالص آنست که هرگاه در جای نمناک نهند نرم شود مانند موم و دیگر آنکه بگیرند قدری
افیون را در آب حل کنند اگر ثقلی باشد مغشوش والا خالص بود دیگر باید جایی که از آن

منکسر میشود و نکهتش سفید مایل بازدک حمرتی باشد دیگر باید که در طعم آن قبضی باشد

وعلامتی که در میان دو متعارف انگشت که نرم آن را بدو انگشت ابهام وسبابه بمالند یا

بانگشت سبابه بر کف دست بمالند که مانند روغن در دست پهن شود و فتیله نشود و

چسبنده بطرز عسل بوخو بانبات خالص بود **غنیمه** مدت بقای افیون قریب

به پنجاه سال است اما قوت آن روز بروز ضعیف میشود تا بالکلیه باطل شود و از

اینجهت است که تراکیب افیون دار قوتشان مدتی میماند **البنج** معرب بنک وهو مسکر

وقیل مسبت ورقه وقشره وبزره وانما قال الکوخی لو شرب البنج لانه یمزج بالماء

اولاصطلاح الاطبا والمبنج الذی یحتال طعامه فیه البنج وقیل بشر المبنجین بطول العمر

قال الشیخ هو سم یخلط العقل ویبطل الذکر ویحدث جنونا وخناقا فاقول مراد الشیخ

بالبنج الذی ذکره فی القانون هو نبت بارد یابس فی الثالثه فارسیها هر بنات لاورق

الغنب الذی هو حار الشربة منه درهم ر **لفاح** بالضم قال مولانا نفیس هو

ثمرة الیبروج وقال الاقسرائی هو ورقه وفی التقویم هو ثمرة الیبروج البری ویبروج

کیعقوب اصل اللفاح البری ر **الایل** هو الذکر من الاوعال فارسیه گوزن

ونر کاوزن نیز گویند وقرنه مصمت بخلاف سایر الحیوانات فانها مجوفة ر

مرجان

مرجان فی التقویم هو نبات یجری بین النبات والحجر البحری ذ مرجان در قعر دریا میروید

و ریسمانها بر آن بندند و کشند تا بر آید و در وقت بر آمدن سبز رنگست و چون

باد بر او میخورد و آفتاب می تابد سرخ می گردد و در داروهای چشم بکار برند

قوت بصر دهد خ برهان القاطع فی تفسیر کام کامر بر وزن نامر بمعنی کام و مراد و خواهش

و مقصد و مطلب باشد و مرجان را نیز گویند • جوت که جند از وی بهم رسد در انهار

عظیمه بیشتر باشد و از سگ کوچکتر و موی او سرخ مایل بسیاه و در خارج آب تعیش نمی کند

و قیاس تقاضای آن نمیکند که خصیهٔ آن بعظم جند باشند و حقیر تازهٔ آنرا ملاحظه

نموده که صیاد قطع نموده بود اصلا بوی و لون نداشت بعد از خوشانیدن او در آب

خاکستر پرورده کرده بود و بعد از مدتی صاحب لون و بوی شده در این

که او در انواع انحاله هست شکی نیست و آن حیوان غیر سگ آبی بحری است و بهترین او سرخ

و بعد از آن زرد است و سیاه او از سموم قاتله است کذا • ناردین سنبل رومی

و دهنه عظیم النفع للنفخ • والذراق ینبت هدب العین اذا جعل فی الاکحال ذ

النقرس بالکسر هو وجع فی مفاصل مقدم القدم لا سیما الابهام ذ و آشامیدن

جند بقدری که تریاق خورده باشند دافع سمیت افیون و چون با مساوی او افیون

بسنا سمیت او زایل کند و مغز محرورین و مصلحش شربت بنفشه و قدر شربتش تا یکدانگ

البرسام فی الینابیع بالکسر وفی المهذب بالفتح قال الشیخ نجیب هو ورم یعرض للحجاب الذی بین

الکبد والمعدة قال نفیس الملة والدین انه قد خالف جمهور القوم فی تعریف هذا المرض

فانهم اتفقوا علی انه ورم فی الحجاب الحاجز نفسه وهو المعترض الذی بین القلب والمعدة

واما الحجاب الحایل الذی بین المعدة والکبد فما لم یقل به احد من الفضلاء غیر الطبری ر

حجر الحیة هو حجر یوجد فی راسها فی عظم بندقة صغیرة و منحمه ینفع للملدوغ تعلیقا ویقطع نزف الدم

وعسر البول ویطول الفکر وان علق فی رقبة المصروع زال عنه • حجر المغناطیس از انهای

عمان و حوالی هند خیزد بهترین او لاجوردی صاف و زبون آن سیاه تیره و از خواص وی

آنست که چون زحل در سنبله باشد او را با گلاب بشسته سرمه مرتب داده اکتحال نماید

و مریخ در میزان بوده از آهن نیز سرمه مرتب داده دیگری از او اکتحال نماید

و شخص مکحول بمغناطیس مدت مدید نظر در شخص مکحول باهن کند باعث

محبت مفرط ثانی با اول گردد که مافوق آن متصور نیست کذا • اللبلاب بالفتح

عشقة یسیل منه لبن والعشقة محرکة گیاهی که بر درخت پیچد و آن را خشک کند ر

ایارج بکسر الهمزة هو اسم للمسهل المصلح و تفسیره الدواء الالهی و قلما یسمون

کل مسهل

كل مسهل دوا التي اذا كان اسهاله بالخواص والقوى التي جعلها الله تعالى فيه وهو اول

مسهل مركب في القديم والغرض منه تنقية الراس والدماغ ايارج العنبق المنتحم

معنى العنبق المر النافع والمنتحم الذي فيه شحم الحنظل واعلم ان الايارجات حتها عند الاستعمال

ان يحل في ماء الافتيمون ز حب النيل حبا اسود غير مدور دريق له الفرحم الهندي
يعنى وسمه

نافع من البرص والبهق الابيض مسهل للاخلاط الغليظة والسوداء والبلغم والديدان

وحب القرع مكرب مغث قال الاطباء الشربة منه دانق ونصف الى نصف درهم وحرب

الشربة منه من مثقال الى مثقالين والاجود ان لا يشرب مفردا ويصلح بدهن اللوز و

الاهليلج يبطي الاسهال يمكث الى اربعة وعشرين ساعة ويخلط مع الاهليلج للاصلاح و السقمونيا

ليخرج من البدن بسرعة ومع الزبد يكون اقوى اسهالا حار يابس الى الثانية واذا اخذ

منه ثلاثة دراهم مع ستة دراهم سكر ابيض وشرب ازال الجرب اي نوع كان في ثلاث

شربات وقد جربنا ذلك ز العقيق معروف من تختم به سكن غضبه عنه والخصومة

وسكن ضحكه عند التعجب والسلوك بنحاته يجلو وسخ الاسنان ورائحتها الكريهة وينفع

خروج الدم من اللثة ومحرقه يقوى السن وينفع الخفقان قال الصادق عليه السلم من تختم

بالعقيق لم يزل في خير وسرور وبركة ع عنبر در كلام اهل لغت در حقيقت عنبر

مختلف است بعضى گفته اند كه آن سرگين حيوانى است در دريا يا از چشمه در ميان دريا

بیرون می آید و بعضی گفته اند گیاهی است که در دریا میروید و جمعی از اطبا نقل کرده اند که کلهای چند است که بیرون می آید از چشمه دریا که بزرکتر آن کلها بوزن هزار مثقال است

و انجاحظ در کتاب حیوان نقل شده که دریا عنبر را می انداز بجزیره پس بخورد از او چیزی ملکی انکه می میرد و هر مرغی که منقار بآن میزند منقار او در آن میاند و هر گاه پا در آن میکنارد ناخنهای او در آن میاند و هر گاه از او خورد میمیرد و اگر نخورد هم چون بی منقار می شود میمیرد و عطارها بسیار باخبر میدهند که ناخن و منقار مرغ در آن می یابیم

و از ابن مسعودی در کتاب مروج الذهب نقل شده که اصل بوی خوش پنج چیز است مشک و کافور و عود و عنبر و زعفران و همه اینها را از زمین هند می آورند بغیر از زعفران و عنبر در زمین زنک و اندلس بهم میرسد کذا فی کتاب تحفة المؤمنین و نزد العوام . کافور صمغ درختی است اقسام می باشد و بهترین آن سفید مایل بسرخی و شبیه بمصطکی و مسمی باسم پادشاهی است ریاح نام که اول کافور را یافته است و این قسمی است که بظاهر درخت بیرون می کند و تیصوری بسیار سفید و صفایح و صاف و در جوف درخت یافت می شود و کافور مولی از ریزه های چوب جوف درخت از جوشانیدن آن بهم میرسد و آن ریزه رنک و ناصاف است و درخت کافور مخصوص بلاد سراندیب است در نابت بزرکی می باشد بحدی که بر صد سوار سایه کستر میشود و همیشه سبز و چوب او

سفید

سفید سبک و بی شکوفه و بی ثمر است از چوب او بجهة پادشاهان سریر میسازند و باخاصیة هوام و پشه و قمل و کیک پیرامون نگردد و گویند سبب کمیابی او آنست که از جهت گرمی هوای آن مکان پلنگ و مار همیشه مجاور آن درختند و قدر شربتش تا یکدانگ و دو مثقال او قاطع باه و گویند اینقدر قاتل است لحفه . الکهربا

هو حجر اصفر مایل الی الحمرة یقال انه صمغ شجر الجوزا لرومی ینفع حامله من الیرقان والخفقان والاورام وینزف الدم ویمنع القی ویعلق علی الحامل فیحفظ جنینها . اللازورد

هو حجر ازرق حجره ینفع ینفع العین اکتحالا واذا خلط بالاکتحال ومن تختم به نبل فی اعین الناس وهو لشالیل حلاً وحکاً ینفع اصحاب المالیخولیا . قرنفل

بفارسی رنگی میخک نامند وآن شکوفه درختی است واصل درخت او را مشاهده نکرده ومخصوص جزایر چین است که از ساحل دریا جمع می کنند وقسم نر او بشکل دانه زیتون وقسم ماده بشکل یاسمین آسیاوند بوی و باعطر قوی و تلخ در سیوم گرم و خشک مداومت یکدرهم آن در هر وقت طهر زنان باعث حمل ایشان و زد بردن بکعب دان قسم نر او هر روز موجب منع حمل و اکتحال آن جهة قوة باصره وغشاوة وطلای او بر احلیل ملذذ جماع و مقوی رحم و تریاق سموم و مقوی حواس و قدر شربتش تا یکمثقال لحفه . مامیران قسمی از زرد چوبه است

پنج او چ شعبه و کوچک و کوه دار و غیر مستقیم و در کوههای او و بیشهای بادیك

شبیه بموی منبتش نیز در بلاد آبهاست هندی او زرد مایل بسیاهی چینی او زرد

و ذبون تر از هندی و غیر هندی و چینی او میل بسبزی تخمش شبیه بکنجد در آخر سیوم

گرم و خشک قوتش تا بیست سال باقی است خاییدن آن جهة درد دندان سعوط او

جهة شقیقه و دماغ اکتحال او جهة بیاض و ظلمت بصر و ناخنه مفید و مضر گرده مصلحش

عسل شربتش نیم مثقال بدلش وزن آن زردچوبه و نصف وزن آن قسط تلخ کنند

وبزبان شوشتر نبیتیه

مانخواه اسم فارسی است و بعربی کمون ملوکی و هاصوم گویند و نیز دبعضی

نانخواه تخم صعتر جبلی است قوتش تا چهار سال باقی است در اول سیوم گرم و خشک محلل

و مجفف و مدر بول و حیض و عرق و تریاق سموم و دافع فواق و جهة رفع عادت افیون

و مضرت آن و عسر بول و حصاة و نفخ و غثیان و قی و آروغ بد بوی و تخمه و فساد

اشتها و شرب سه مثقال او که در یک رطل شیر جوشانیده بنصف رسیده باشد

با یکوقیه شکر که بر بالای تخم خورده شود باعث فربهی با فراط گردد و مغلظ شیر

و صنعه مصلح آن نرمس مصدع محرورین مصلحش کشنیز و قدر شربتش تا سه درهم

و بدلش د و غیر لیمیهن شونیز و چون در آب لیمو بغدری که یک انگشت او را

بپوشاند بخیسانند و خشک کنند و تا هفت بار تکرار کنند جهة اعاده اشتهای مایوس

مجربست

مجرّب است ثم **کیموزش** خاییدن دانه آن رافع بی حسّی دندان است که از ترشی بهم رسیده باشد تم **النخلة** من خواص النخلة اذا مضغ خوصها قطع رائحة الثوم وكذا رائحة الخمر وكيفية غرس النخل ان يجعل طرف نوى الغليظ مما يلي الارض موضع التقعّر الى جهة القبلة تم **خردل** من خواصّه المنقولة عن الثقاة (ثقات بزرگوار) انه اذا قرئ على كفّ منه قوله عزّ وجل وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ الى قوله مُبِينٍ مائة مرّة يقول في كل مرّة يا مُبِينُ عدد الاسم ويذرّه ويغلق الباب يوما كاملا وجده مجتمعا على الدفائن **حرمل** من خواصه انّ تعليقه في خرقة زرقا يمنع السحر والنظرة ورشّه في المنزل يحدث الالفة والبخور به يبطلها تم **بقر** اذا عمل من قرنه الايسر خاتما ولبس في اليد اليسرى نفع من الصرع وامّ الصبيان وكثيرا ما يستعمل السودان لذلك تم **بيض** اجود ما استعمل فيه نيمبرشت **وصنعته** ان يرمى في الماء الى ان يغلي ويعدّ من زمنه (مرتب نیم کفته) مائة متوالية وينزع او ثلاثمائة اذا وضع في الماء بارد كذا قرّره جالينوس او يغلى في الماء ثم يبزر له الزيت والصعتر والفلفل والدارصيني ودون ذلك المشوي في الرماد واردا ما اكل مقلوّا خصوصا في التشريج تم **ماست** ان سحقت حبوب الخرفة ورجت به وجففت اغنى شرب قليله عن الماء

ایاما کثیرة وهو من ذخایر من یدعی التصوف تذکره **ملح** از خواص مجرب او ست که چون
سر درهم او راد و حبینی که عقرب با سرطان طالع باشد در خانه مریض در آتش گذارند
اکر بعد از جستن میل بدرون خانه کند آن مریض شفا یابد والا فلا و چون در خانه
بسوزد سوخته او را بطرف مشرق ببیند از درفع سحر و چشم بد کند و چون آن را
بر پارچه سرخی بسته بر طرف چپ زنان تعلیق کنند باعث سرعت ولادت کردد
و باعث کشتان جهة کزیدن عقرب و باسرکه و عسل جهة کزیدن زنبور دبا
مشکطرامشیع جهة کزیدن افعی و بازفت و قطران جهة مار شاخدار و نهنک
و اکحال او جهة بیاض و سلاق و سبل و قوة بصر مفید **مشکطرامشیع**
قسمی از پودنه است برکش انبوه و برکش از برک پودنه و با خشونت و مایل
با سنداره و چون کوسفند از او بخورد شیر او بی نان خون شود کرم و خشک
شربتش یکمثقال تذ **تشمیزج** معرب چشمیزج است و او دا چیستک
نامند در آخر درجه کرم و خشک و جالی و مقوی باصره و جهة دمعه و غشاوه
نافع و چون در جوف پیاز یا خمیر گذاشته در زیر آتش بخته بس مقشر کرده
با نبات و زعفران و مامیران کحل ترتیب دهند در اکثر امراض چشم قوی
الاثر است تذ

ههد

هدهد معروفست و او را مرغ سلیمان نامند در دو یم گرم
و خشک و مهر انگیز او با شبت جهت پیچش و قولنج و سده و خون منجمد و حصاة
گرده و مثانه و زهره و خون او جهت بیاض چشم و بهق و سعفه و استخوان او
جهت شب ربع نافع و تعلیق پر و زبان او مورث جاه و دوستی مردم و بدستور
تعلیق بجناح اسفل او در این امور مؤثر و تعلیق استخوان بال چپ او جهت بستن
زبان بدگویان و دوستی دشمنان و باخود داشتن چشم او جهت تقویت حافظه
و بیاد آمدن فراموش شده و ایمنی از جذام و آویختن مذبوح او با نامه بر دروازه
خانه جهت دفع سحر و چشم بد و ام صبیان و بخور پر او جهت زخمها و سحر و جنون
و بلع کردن دل او بکوی می نیخ آن جهت قوت حافظه بغایت مؤثر و ناخن پر او
در حریر زرد بسته و در زیر سر دو خصم گذاشتن جهت الفت ایشان خصوصاً
در وقتی که قمر در سنبله و نظر دوستی با زهره داشته باشد و نگاهداشتن
پر او جهت مضرت بر خصم مؤثر است تمت فصل بحمد از تشخیص رابع کتاب
تحفة المؤمنین در بیان ادویه که حشرات ازان گریزند
مار انواع او از دود شاخ گوزن میگریزد و بدستور بخور ریسمان جزد و کود
و موی انسان و زفت و مقل و سکبینج و حوالتیت نار و فتنه‌هاین اثر دارد و بیان

عنصل باعث حفظ از حشرات است **عقرب** از دود کبریت و عرق
ماء از آن گریزد و در عقرب نیز مؤثر است و سوزانیدن چند عدد از آن
در مکان باعث گریختن سایر می گردد **پشه** طلای روغن با آب لیمو رفع اذیت
گزیدهٔ پشه کند و مجرب است و چون زرنیخ و نوشادر و پیه گاو را چند روز در مکان
بخور کنند منع تولد پشه کند **کیک** پاشیدن طبیخ خسک را جهة کشتن کیک
از مجربات دانسته اند **قمل** طلا کردن مولود در روز ولادت با آب
زیره باعث عدم تکون شپش در تمامی عمر او میگردد و زیبق را چون بر جامه
یا بر بدن مالند در ساعت رفع آن می کند **ساس وارصنه**
پاشیدن آب مطبوخ خرزهره در کشتن کیک و ساس وارصنه از مجربات است
فاره چون موشی را خایه کنده یا دنبالهٔ او را بریده سر دهند جمیع
موشان آنخانه را او برطرف کند و پوست روی او را چون کنده سر دهند
سایر موشان میگریزند و بدستور از دود زاج گریزان است و پیاز عنصل
کشندهٔ اوست در ساعت **مورچه** از حلتیت میگریزد و از ریسمان
آلوده بقطران تجاوز نمیکند و چون شیرینی و سایر اشیا را در مکانی
گذارند و در وقت گذاشتن ضبط نفس کنند مادامی که دست احدی
بآنچیز

حلتیت انگژد
اخشه کنده

بآنچیز برسد مورچه پیرامون آن نگردد و از مجربات شمرده اند و بخور زرنباد گریزاننده مورچه است که دیگر عود نکند و داشتن پیاز عنصل موجب هرب سباع و هوام و مار و مورچه و مگس و قمل است و از خواص قمل است که چون مریض قریب بموت رسد از او قمل گریزان می شوند و چون زن حامله بر کف دست گذاشته شیر بر آن بدوشد هرگاه در میان شیر حرکت کند حمل پسر است و الا دختر

دستور نوشتن عقیق

ملح القلی برگ درخت عرعر بالسویه سائیده با سرکه سرشته با آن هرچه خواهند بر عقیق بنویسند یا نقش کنند و بعد از خشکی آن زمانی در آتش نرم بگذارند بعضی سرو کوهی
تا خوب گرم شود پس سرد کرده بدست جلا بدهند آنچه نقش کرده باشند دیگر زایل نمیگردد و ملح القلی نمکی است که قلی را در آب حل کرده و صاف آنرا بآتش منعقد کنند

حب الایارج منسوب بابن سلمویه و نافع است جمیع امراض دماغی خصوصاً بلغمی را و شقیقه دماغ کند و تندی باصره بیفزاید

ایارج فیقرا ۶ م • هلیلج زرد ۵ م • تربد ۴ م • انیسون ۲ م نیم • ملح هندی ۲ م نیم •
غاریقون ۲ م • شحم حنظل ۱ م • و در صبر او ی سقمونیا بقدر حاجت اضافه نمایند

م بعضی درم

و قوتش تا دو سال باقی است و شربتش تا یکمثقال کنند از دستورات

ايارج فيقرا معناه المر باليونانية وهو صناعة ابقراط وهو نافع من اوجاع الرأس خصوصا من الابخرة وينقي المعدة ويستاصل البلغم وعندي ان النفع في حبوبه وسياتي ذكرها وهو من الادوية التي تبقى سنتين قال الشيخ يضر الكلى ويصلحه العناب وشربته الى مثقال **وصنعته** سنبل سليخة دارچيني زعفران مصطكى حب البلسان اسارون اجزاء سواء
وبدل حبه نصفه قشر سليخة وبدل عوده خمسة
صبر مثل الجميع وقيل مرتين وزاد الشيخ عود البلسان والرازي مقل ازرق وهذا جيد ان كان هناك بواسير والا فلا حاجة اليه يعجن بالعسل الذي لم يمس النار ويرفع في صيني او رصاص وهكذا باقي الايارجات وهذه اجل صغار هذا النوع تذكره مرزا داود **السرطان** من خواصه ان تعليق عينه يزيل حمى الغب وحملها على الشجر يمنع سقوط الثمار كره **التراب** يقال على ما نعم بالدوس والتخليل من الارض وقد اكثر الاطباء من وصف الطرق المربعة لكثرة دوس الناس لها وحاصل ما قيل فيه انه ينفع من الاستسقاء والترهل ضمادا وعندي ان الرمال وما ضربته الشمس اجود التراب في ذلك **واما تراب المربعات** فقد نقل في الخواص انه اذا اخذ قبل طلوع الشمس من يوم السبت باليد اليسرى وربط في خرقة زرقا وعلق ابطل السحر ومنع

منع

اسقالوس منها ونيلوفر قشر سليخة الحب عشرة ابن سينا

منع شرّها واذا غسلت المرأة به راسها في الحمّام منع النّظرة وان اخذ
في الساعة الثالثة من يوم الاربعاء صلح للعداوة والتّفريق تذكرة

اسماء فلزّات بلغت اهل اكسير قمر فضّة عطارد دوح توتيا وبعضي
زيبق را باين اسم ميخوانند زُهره نحاس شمس ذهب مرّيخ حديد
مشتري قلعي زحل رصاص اسود عقرب كوكود عقاب فارسيه الوه ونه
نوشادر ابو الاجساد كبريت ابو الارواح زيبق است تحفه

فرسنگ بفتح اول وثالث بر وزن خرچنگ قدري معين باشد از راه
وآن بمقدار سه ميل است وهر ميلي چهار هزار گز كه مجموع فرسنگ
دوازده هزار گز باشد وطول هر گزي بمقدار بيست وچهار انگشت
دست باشد كه بعرض پهلوي هم گذارند وآن شش قبضه است يعني
شش مشت برهان قاطع اللّقلق اذا اخذ من دماغه وزن
دانق ومن انفحة الارنب واذيبا على النّار فمن اطعم منه باسم آخر هيّج
روحانية المحبّة في قلبه وقال هرمس من حمل عظم اللّقلق زال همّه وان كان
عاشقا سلا ومن حمل حبّة عينه اليمنى لم ينم ومن حمل اليسرى نام ولم ينتبه

او تحل عنه و من حمل عنبیه در دخل الماء لم یغرق وان لم یحسن السباحة حیوة الحیوان الکبری

قلع اثر مداد شیر تازه با نمک کوفته مخلوط کرده با آن بشویند پس از آن بصابون

واشنان و متفق علیه است که ترشی ترنج رفع رنگ مداد و سیاهی آثار می نماید

قلع اثار روغنها آرد جو را با روغن آمیخته با آن بشویند تا ازاله پذیر شود و چون

لباس پشم سفید بروغن آلوده باشد وقت صاف را بعد از تر کردن موضع بر آن بپاشند

و بسیار بدست مالیده با آب سرد و صابون بشویند و هرگاه پوست پخته آلوده باشد

نمی له گندم تا ۳ بار بر آن ریخته دست بمالند و بیفشارند و تصریح نموده اند

که چون زرده بز طلا کرده با آب اشنان و قلیه بشویند اثر جمیع دهنها را از

اقسام البسه زایل کند و هرگاه خواهند تا شسته زایل شود آهک و نمک را

سابیده بر موضع بپاشند و چیزی سنگین بر آن گذارند و بعد از مدتی بیفشانند

و در قلع روغن بزرک و روغن چراغ گفته اند که چون لباس ابریشمی با آن

آلوده باشد سبوس گندم را جوشانیده موضع را با آب آن تر کرده بگوگرد بخور

کنند و در خواص الاشیاء ازاله آن از جامه پشمینه نیز بدستور مذکور است

و چون لباس رنگین باشد اول بخطمی بشویند پس باب اشنان و صابون

قلع آثار نفط سیاه و سفید اول بدوشاب بشویند پس با آب

با قلی

بیم مهتر هم ز منهم و یک عمر دختر مهر

باقلی که گرم باشد وجهت رفع بوی آن اول ببر کرد و بعد از آن بصابون بشویند و آب
طبیخ باقلی را جمیع تجار مجرب شمرده اند و بدستور چون سیر کوفته و نمک نیمکوب بر موضع
مبیاے ربع ساعت بمالند و بعد از ان بشویند زایل کرداند و گویند بروغن زیتون
نیز رفع اثر نعفانی شود قلع رنگ غالیه و طبوب سرکین کبوتر را با آب جوشانیده
جامه را با و بشویند پس بصابون و ازاله اثر عرق چارپایان و اثر پوست سیاه
بدستوری است که در قلع رنگهای سیاه مذکور شد قلع روغنها از اوراق کتاب
و کاغذها هفت درم استخوان سوخته را مثل غبار بیند و باده درم شب
و یکدرم نبات بسیار نرم سحق کرده باوراق پاشیده سنگی بر بالای آن از شب
تا صباح گذاشته پس اوراق را بیفشانند و همچنین گل نیشبوری و آهک و نمک
و شوره همین فعل کنند اما قلع نوشتجات باید گچ را با روغن
زیتون و اندکی بوره ارمنی و شب یمانی سائیده بر نوشتجات بمالید
و دفع آن نموده و همین عمل در بردن چرک جامه نیز بسیار مفید است تحفة المؤمنین

[illegible]

طلق بر دو نوع است هوائی و معدنی ماده هوائی از هوا مانند شبنم نازل می شود و چون بزمین رسد

منجمد میگردد و از آن طبقه طلق تکون می یابد باز مقداری دیگر نازل می شود و بر طبقه اول می نشیند و از آن

طبقه دیگر تکون می پذیرد و بدین طریق مقدار صغیر کبیر می شود و اکثر بانان این نوع را از غایت طراوت

و درخشندگی ستاره زمین گویند و از ین لآلی عالی می سازند که تمیز آن از لآلی صدفی بسیار دشوار بود

و بعض مدققان در تمیز میان ایشان گفته اند که در لآلی عالی مانند حباب بر بالای آب می ایستد و در

صدفی مانند سایر جواهر در آب فرو میرود و چون در طلق اجزای دهنیه غیر منعقد چنانکه در

ذائبات هست بسان ذائبات باتش مذاب نمی شود و چون اشتمال بر اجزای آبی البته ندارد بلکه

اصل آن آب صرف است بسان جواهر نمیتوان سایید و این قسم از طلق باتش نمیسوزد و تکلس نمیابد

بلکه اگر حل نماید و در اعضا بمالند اعضا هم نسوزد و کانهای آن در محل بسیار واقع است

لیکن آنکه در جزیره قبرص تکون میپذیرد اعلا و احسن است و طلق کانی در کان زرد و غیر آن

می باشد و کل واحد از نوع طلق بهاون نمیتوان کوفت و بمطرقه حدید نمیتوان شکست و طریق

حل طلق آنست که پارهای طلق را با باقلا چندان بجوش کنند که باقلا مهرا شود بعد از ان در

پاره کرباس هنگفت کنند و پارهای طلق با ریزهای سنگ در دست می مالند و مکرر می کرده اند

تا طلق ریزه می شود و مانند شیر از کرباس بیرون می آید اگر طلق محلول با قدری صمغ و زعفران

بیامیزند و خط با آن بنویسند چون خشک شود باب زر ماند و اگر بی زعفران بنویسند مانند نقره بود

و مزاج طلق در درجه اول بارد و در درجه ثانیه یابس است اگر طلق محلول بیاشامند منع سیلان خون

نماید و مثانه را نافع بود و اگر با شراب بپاشند هموم مقاومت نماید

۳۶

ابی هیمیه
آش ترشیت مانند زیره باج و اما عوض
سرکه آب غوره کنند با سرکه مصعد دهند زیاده لکه
سرکه آب عود در آب سی بپزند و در روغن اندازند و قند
و چهار آن با قند آب عود در آن بریزند از افق نمرینت سیاه مدور نبات صلب
و با دام و کلاب حل کنند و در آن آب ریزند آن را آبسین گویند چون آرد وی با سرکه و آرد بر کنند تنک و بر در وال
و در میان عدس و کنند آن را بند بپزند آب آن را گویند چون آرد وی
کرم و صلب کنند و ضماد کنند نافع بود و در غرغره دانه و در دان زنان کنند انفحة الوعل بیز ابه ۲ و سود مند بود و اجنه
اسهال و زحیر و ریش روده و در دان آن انفحة الارنب بیز ابه و فلوس چون با سرکه بیاشامند صرع را نافع بود انفحة الدب
اینکه مرد در خواص آورده است که بیز ابه و فرس و فهد آورد چون بیاشامند او و در میوه آب آب گویند از میان و در وبیان
ملح در بابت و آن را جواد الیحر خوانند

٢٧

وقطاما بون
مسکطرا مسنج است بعض فوربح براىست
دماغ الدیک والدجاجة مغز فودس و درم غ چون بخورند بسبز بزند که
ماررا نافع بود وچون لبر بشند بکرد آسیاب و ستقا آرد با تلی بخورند خون رفتن
از بینی باز دارد خاصه دماغ مرغ وخاصه وقتی کز آن خون از جنب دماغ روانه بود دماغ البعیر مغز نشد
چون خشک کرده با سرکه بیاشامند صرع را سودمند بود و دماغ الخفاش مغز شب پره با عسل چون در چشم بکشند در ابتدا آب نزول آب
نافع بود و خاکستر او روشنائی چشم بیفزاید و منفعت کند چون تازه بر کف پای مالند باه را برانگیزاند دم البقر خون گاو ماده
چون بر جراحت ریزند خون به بندد دم التیوس خون گاو نر از جمله سموهات است دم الخفاش چون بر بینی بن طلا کنند
بکال خورد با شد و بزرگ نشود دم الدب خون خرس چون در دوا نه بنوشند نافع بود دم الحمل خون بره سودمند بود جرع را
دم الحمار خون خر سنع رعاف که از جنب دماغ بود بکند دیک بابیر فودس که بنبا از خواص او آنکه از مغز سر فودس
باشد بخورند قوت باه و به بدو حفظ بیفزاید وخاطر روشن کند دم الفار خون موش چون بر ثالیل و ماسیر طلا کنند
قلع کند دوص آهن است که آهن تافته در آن نهند و از مقویات باه است

42

هاتفیا
بغیر بند ا هلیانه
شاه شرح است هند زبان سندر
هفتیت است بغیر آنده

ع

دبی التفاح
نیم سوخته چون کی زده
در بینی دمند خون باز بندد و ورق الخوخ
برگ شفتالو چون بر بدن طلا کنند قطع بوی نوره کند
و از آب آن در گوش چکانند کرم گوش بکشد و چون با ناف ضماد کنند
کرم شکم بکشد و ورق الطرفا گز را چون بپزند و آب آن را در دهن گیرند مقوی
لثه مسترخی بود و برگاه برگ آن را بپزند و بر ریم ضماد کنند و آب آن را بر ورن نهند نافع بود
ورق السمسم برگ کنجد چون بکوبند و موی را بدان بشویند دراز و نرم گرداند و خشکی را زایل کند
ورق الباذنجان چون سحق کنند در هاون رصاص و در آفتاب بنهند خضاب نیکو بود و موی را نیز سیاه گرداند
وسخ الاذن چرک گوش بر گزندگی افعی نهند نافع بود و چون بشکافند و عسل بر آن نهند وسخ اللوت
موم انگبین در دفع خوف و کره و افشاردن از بجاه جمان عمل موم میا کنند و بدان امتحان کرده شده است

و

زبيب
بپارسی مویز گویند و در فرس
که خشک شود وآنرا مویز گویند بنه الا فوه که آنرا
ثمر از رطب گویند و زبیب را عنب خوانند زبل اللقالق چون
مصروع ... بود و هم زبل الجراد و سرگین ملخ بود و کلاف زبل کنند زبل الخطاف
سرگین پرستوک ... زبل العصافیر سرگین گنجشک باز کننده کلاف از روی بود
زبل الحمام سرگین کبوتر گرم تر از همه سرگینها
زبل الفیل ... چون دود کنند در شب ... زبل الدجاج سرگین مرغ
وسود مند بود ... زعفران جادی و جاده و ... صقالبه ... وعلوف نیز او را گویند
و دود کنند ... زعفران ... زبل ... و در ولایت فارس از کوه کیلویه خیزد وآن بهترین زعفرانها است بعد ازان
وبهترین آن تازه بود ونیک سرخ رنگ وتیز بوی ... روادار ... زعفران ... بهتر ... قلب بود
فوائد ... معده ... ببلکند بعد ازان ...

ز

حلتیت
صمغ معروفست و محروث را
انجدان و دانهٔ آنرا گویند و بپارسی انگزد خوانند

کل خشقوق
و گل شقوق نیز گویند و آن سب
هندبا و مر ان بود و بعضی گویند کانی طیطم اسحاق
طین مصری آملیه خوانند جالینوس گوید مطبوخ الالاده مستسقیان
بسیار دیدم که در اسکندریه بطلا کردند نافع بود و بر ورمهای سرکش و دردهای
ورمن و بواسیر طلا کردن سود دهد

خست بزدلی

ى

کادی

کدر خوانند درخت وی

از درخت خرما درازتر بود و طلع وی مانند

طلع خرما بود و بیار بیرون کل کیدن خوانند در گرمسیر از لب بیابان بیت

و بوی عظیم خوش دارد و جامه که در میان آن نهند بوی وی گیرد تا از دیده کرد و بوی از وی

زایل نگردد و کبد المعز خوردن جگر بز شب کوران را نافع بود کبد الوز جگر مرغابی بریان

خوره نهند و در سرکه کنند کبد الجمل جگر اشتر چون قثار کنند و بکوبند و با مثقال مصری و با شیر

او را نافع بود کباب نیکوترین آن از گوشت بره رسیده تر بود و باید که احتیاب کنند از آنکه بر آتش بخورد از چوب الخز و بید الخز بود

کبد نرمه باشد کبد الکلب جگر سگ دیوانه نافع بود کسی را که از سگ دیوانه گزیده بود چون بریان کرده بخورد و منع رسیدن از آب

خوردن بکند و صحت یابد کبد الخنزیر البری جگر خوک صحرایی چون در سرکه نهند و بخورند بزر برنده جانوران را نافع بود

کبد الارنب جگر خرگوش چون بریان کنند و از قلقل و فلفل سفید خرد کرده بر آن پاشند و بر آتش بریان

کرده و رطوبت آن در چشم کنند شبکوری زایل کند کم و آن است کرکم زعفران است کسب السمسم بیابر

خوره کنجد کوبیده و کسب الخروع خوره بید انجیر و دور از سموم کرده اندرن بپر خورند

47

لسان الثور

خشنی است که بپارسی گاوزبان
گویند مفرح دل بود و مقوی آن و خفقان و علت
سوداوی را نافع بود و شربت از وی دو درم و حرقه و خشونت سینه را
نافع بود و چون با نبات بپزند لعق البقر گویند نیز صحیح اکر مدت حل وی ینبه
تا یکسر از مدت حل آن نابود آدمی را به بود و آنچه مساوی بود و بلا نیم بود از بهر آن است ارتیبه
گاو شاسبتر از نباح حیوان اکبر بود و فربه آورد و دو درم بکنند زرد و بر بود و سل و نقرس و تبهای کهن را نافع بود
لؤلؤ مروارید است و نیکوترین آن سفید پاک بزرگ بر بود و احتیاز بهر کوبیده چون در دکان نگاه دار از تقون دل را به
لیمو مانند ترنج است در منفعت و قوت بلکه اقوی بود و نیز با بولت آب وی بکنند بلکه منفعت با بزد و ناعصاره
قشر وی با او نبا نیز و کره برودت وی بشکنه لینوفر نیلوفر است

۱۰/افد

ل

ماء العسل زربت
آن زرین باشد بدمزه و قوت زربت و اگر نه آتشین نباشد
ناف بیرون آید کنند آتشین باشد از بلغم مائی که بر آن ماست ببندند و در حال درست آید و شغال
شکسته بکوبند و مقدار دو درم باید که با زجاج لت نباشند
ناف بیرون آید کنند مؤتلف گوید که بر آن ماست اجزای شیر چو الدرون آنست که بر عضو درست کنند اما باید آب جو خورد و اند
ماء الجمد آب یخ که گویند بود و از آن ماست اجزای آب و خواص وی آنست که عضو را درست است که شکسته است این آب
جمع خوانند و در بعضی چنین بود و از این آب و در زمان آن عضو که استخوان وی شکسته بود بکوبند و کف بگیرند
و در اندرون وی مانند کیسه بود و از آن را حضر بود که چون استخوان وی بکوب بندد و بیمش
بیاشامند و نگذارند که بدندان رسد که دندان را احسن الخالقین و علامت این آب آنست مثلث آب انگور و گل وی سفید بود و
و در حال بیاشامند فتبارک الله و این مجرب است ماء العسل است مانند درخت بید و چون بر ورم گرم طلا کنند
که آب تا موضع شکسته رسیده است و این مجرب است ماشی است محلب و درخت است سیاه بود و چون بر ورم خرگوش و گورد واله
تا چهار دانگ بوزد و دو دانگ باشد حج ماشی است سبک وزن و نفایت سیاه بود و زهره خرگوش و کزاز که
آن را حب المحلب خوانند مداد نیکوترین آن بود که سبک وزن بود زهره آهو بود حرارة المکان الوحشی زهره خرس تشنج و کزاز که
نافع بود حرارة الطبا سود مند بود زهرها جهت چشم زهره آهو بود حرارة الذئب زهره گاو بود
دوآء الثعلب را سودمند بود از ماده شیر و در و طلا کردن حرارة البقر بعوت ترین زهرها چهار پایان زهره الکرکی
از جراحت عصب و سردی بود نافع باشد حرارة البقر کل موی بر و باید و مجرب است حرارة الکرکی زهره عوج
حرارة الخنزیر ریش گوش را نافع بود و چون طلا کنند بعسل و فلفل بر سر کل موی بر و باید و مجرب است حرارة القنفذ
زهره کلنگ گرم و لطیف بود چون آب زنکوش سعوط کنند لقوه را نافع بود حرارة الکلبش که شیرازی زهره عوج
در درد گوش که از سردی بود چون با قدری عسل در گوش چکانند نافع بود مر نقل عصفور است حرارة الصحراء
زهره خارپشت اثر شبهاکر از چشم بود زائل کند و مجذوم را نافع بود و چون بیاشامد مر و اخ درخت
و مرار القنفذ نیز گویند و آن حنظل است مرج درخت
بادام تلخ است والله اعلم
کتبه ...

مشکطرامشیع و مشکطرامشیر نیز گویند خود بخ بوا بود و بشیرازی رنگ گویند و از خواص وی آنست که چون گوسفند بوی چرا کند بعوض شیر خون از پستان وی بیرون آید مغنیاطیس حجر المغناطیس است مفرح القلب المحزون ریحان است و بادرنبویه نیز گویند مومیائی نیکوترین آن معدنی بود که از ولایت دارابجرد خیزد موش در هندی پوش در هندی است

٤٩

نارجیل
نوك پلنك آن نیكو است كو بار
بارنج گویند و آن جوز هندیست آن تازه بود و روغن وی و خاص وی
که ورق آن بورق خیار زه ماند و بیخ
بپارسی نارگیل گویند و نیکوترین آن باشد که تازه بود و وی گرم بود و حاص وی
وی را دوا آلنمر خوانند گویند پلنگ را
کرمیات سفید باشد و آنرا تر و آن باشد نارنج یبوست و وی
زاییدن دشخوار باشد چون یکبار زاییده بعد زاییده
بو البیر را سود و هم و کهن و وی گرم میداند که چون این بیخ بخورد دیگر آبستن نگردد چون بخورد چهارم
باعراة توتیاها در بدن وی پیدا شود بهتر آنکه در بن دندان وی و آنرا جز
سرد و خشك و محلل ریاح بود
التمر خوانند خاصیت آن کیارست هر جراحت که ناسور شده باشد آنرا با آب
بسایند و بر جراحت طلا کنند نیکو شود و امتحان وی آنست که در شیر گوسفند اندازند
شیر بریده شود و اگر کسی با خود دارد و در اندرون دکان خبازی رود نانها در تنور افتد و رنگ
وی مطلق بیوست پلنگ ماند سیاه و سفید

لسس
و نوع است بنوعی ... بپارسی او را اکردن گویند ... و هم
تغیر الطیران بود بپارسی ... و از مشرق بمغرب ... بنات است ... و از رفتن و حفظ گوید
و چون در طیران بلند پرد و از عجایبهاست نمس ... از جهت خرد چهار ده روز از بنود و از جمت ... کنند و بنوره
در آن روز ابر کرد و وانش و استخوان ... چون نیکوتر بنود و اگر ... کلس است
بنات ... ضعیف دارد و ... کنند فالج را نافع بود و ... و دلیل از آن آبک گویند
نکاه باید و انشت ... و دخان کنند ... بیشتر و وی ... سیاه ... و بهترین وی سفید سست است
ندیده بود و اگر اعضا بوزاند
و دانه بردان کنند روغن گل و آرد عدس و
سرکه و گلاب طلا کنند نافع بود و خوردن وی کشنده بود
نیسبوق عصارهٔ وی را نیلج خوانند و بزر وی را عظلم گویند و
نیکوترین آن بود که ورق وی سبز بود که ببرق زند ریشهای عفن را سود مند
بود و سرفه ... کودکان را نافع بود که قی کنند و مستسقی چون
بیاشامد با فلوس خیار چنبر سود دهد والله اعلم

ن

ساق البقر فند
چون لبوز انند و بکوبند و بیا سویق التفاح قم
شکم خون ریزرا نافع بود سویق انرم وارد و بزفه را
وغنبان ساکن کند سویق القرع طبع ارم سلیسنبر باشا بابت سنبل گویند و نام
نافع بود و درد سینه که از گرمی بود زایل کند سلیسنبر بادرنبویه گویند بود و نه را در گوزه ریت شان
وتامی و نام الملک و او جشبنر است میان نعناع و بادرنبویه
کشته سیسنبر شود و چون بکوبند و به زمین نعل کنند نعناع گردد

س

عرق دبی

آن چیزیست که ظاهر بشود و زیاده

بشود و نیز ریگ زانو و کمهای حیوان و عرق آنرا زایل کند

عظیم النبق گویند چون بکوبند و با سرکه بپای ضماد صرع را زایل کند عطف

وگویند نیز ورم از وی چون بخورند گرسنه کسی را که تب ربع دارد زایل کند

بپارسی خسک و باصفهانی کلکاو وانه و نیز نیز کل و ابق و رنگ زعفران نیز گویند عسندم

بغمرست عین الدیک شریف گوید چشمهای فرس چون ببندنا ازرق بندد و بر صاحب تب ربع بیاویزند زایل شود

ع

بدنیزاست فانید بهزیند فاحشه خند
آن بود که از قند سفید زند و دیگر غلط طراز
شکر بود و بشیر از کعب الغزال گویند فادج سنگی است
زرد که سفیدی زند و بنیز ردهم رنگی دیگر بر روی ظاهر بود و این سنگ را
از آن خوانند و بنشان فرآورند و از قوصین نیز آورند بایزهر هم زند که بود و گویند بازهر کانی است
فاد زهر هر دو را زهرها وقطار دفع بود و لقوت و دفع مزاجهم کنند آنقدر فاد زهر خوانند اما مخصوص حیوانی بس است
و حجر الحیه فرنجمشک او نجمشک و بلنکمشک و فلنجمشک و فلنکمشک و برنجمشک نیز خوانند و بیابانی و تقل لتقا گویند و
بیخ ازان با انکوی هود رود و در پوست نهار دید و در کنار آب روان لیار بود و بواسیر را نافع بود فاحشه گوشت وی گرم و خشک بود و فالج را
نافع بود و طمار از آواز او بگریزد و در خانه که وی بود وزد و س و ودشمن درست نیاید فاظ گویند و دوا این است که زود و دفع
مجموع زهرها و کژدم گزیدها بکند مولف گوید بر ظن آنست که جدوار است که از طرف خطای بیاورند فضه نقره است شیخ الرئیس گوید
سحاله وی چون بیارد و به بیامیزند خفقان را نافع بود و سحاله وی چون بر ریش طلا کنند بواسیر را ببرد و فلفل ابیض
درخت فلفل مانند درخت انار بود ثمره فلفل چون نارسیده بود فلفل سفید بود و رسیده سیاه بود قوة موافق است
بقوة الصبا غایا و بپارسی روناس گویند

ف

ص

فوقنغ

زعفران است قرمز وآن کرم است کوکب سنجا مانند

دود الصباغین گویند وآن چون بزنند وباب آن ازان سفوف سازند وآب

برخاری مانند قشر الرمان چون بواسیر کنند واکرده ورم ازان سفوف سازند وآب

مغوی معده بود وقطع خون بواسیر کنند قشر البیض چون ناب سرشته ترکنند

گرم از بیان آن بیان فندکر وهار الیقوت بیرون آورد قشر البیض چون ناب سرشتی از ایشکی نجوم ودوراج

ودریمین چکانند قطع رعاف بکنند قشر الارز از جمله سموات بود قمل نشیف گویند چون ششی از ایشکی بند ودیدبار

باقلای لهند وصاحب تب ربع بخورد شفا یابد قنلد عصیر نیشکر بود وچون بنجد کرد آنند قند کام خوانند وچون ودید بار

برزانند البیع والبوج قوانند ولبوبای سکر قبرس سوی باشمع را گویند قیر قار است و بقارسی قبل گویند قیر وطی موم روغن بود

وموم چرب از موم وروغن وگل وصندلین وورق گل سرخ واکلیل الملک وزعفران وکافور سازند آنرا قیروطی گویند

ق

ریتیلا

حیوانیست مانند عنکبوت است و آن از جملهٔ گزندگان زهردار
و در یزد و نواحی آن بسیار بود و تریاکی باری و از جمله آن را فاکعی خوانند نافع بود
سپرک گویند و بیابان بسیار باشد و نباتی هست که بیخ آن را خشب الکرم خوانند چوب آن بهتر
بود و لون وی زرد بود و نبات ریتیلا بکوبند و ضماد کنند و بواسیر ضماد کنند و چون بسر آید دکه بدل آن
بکنند آنکه تیلا و آن نبات را هم سحق کرده و در خرقه کنند و بر بواسیر ضماد خشب البان فلا فاکهت چوب یا فلاوفی بیرون بود
آن بود که از درخت بر بر بود اگر سحق کرده و مقدار منافع وارد و ضماد خشب البان الهلی بیرون خواه
کرم نهند و یا بدان ادهان کنند بغایت نافع بود و در بدن باشد ببرد و روغن ایحان الاهلی نیز کنند
چون بکوبند و فاکهت آن ضماد کنند یا بالند و در حمام اثر چوب سیاه کرده و در بدن کشد چون ادوو کنند
سوخته و خراره با سوخته قطع سیلان خون کنند خاصه چون با سرکه بیامیزند روغن البرذون بر شش روباه چون بیامیزند
در شیب زن بچه و راه شیمه بنیاز رد بعفان در لغت عرب عنوان است دیته الثعلب بکوبند و بیاب چند
عنصل بیامیزند و بخور زند ربو و ضیق النفس اسود منفذ بود و ریحان الوحش شش خورگور خشک کرده بکوبند و بیاب ... خوانند
ضیق النفس و سرفه را نافع بود ریحان و ریحان الملک و صمغ ان بکوبند و بیامیزند ... مفید بود
بواسیر را نافع بود ولیش شریف کوه بر مرغها چون بکوبند و بر جراحتها خاکستر آنها افشانند سود مند بود

شلبت
بشیرازی شور گویند شب
انواع است و آن از زاج بلور خوانند از کوه
زرد و کلید و بغیره و مانند آن نیکوتر از انواع آن ثبت یمانی است
شحم الفیل کرم بود چون برخورد و مانند گزنیکان بازار به شلیثا انبه است
شنبج حبشی فلفل سیاه است شیاف خوری بپوشد و رند است شیرخشتان بپارسی شیرخشت گویند
شیلم زوان است یا تروان و در میان گندم بسیار بود که گندم تباه کند شور سلجم و سلجم لغت است
شمسان از ریاحین است شمامه دستنبویه است وان نوع از بطیخ کوچک است
بپارسی شلغم گویند شمع بپارسی موم گویند
مشعوذ شنیز است و حبة السوداء و بپارسی سونیز گویند

ش

ت

ث

حبه بذر الجمجم الیت

و بیاید شقذکن و با چغندر فاکشی و بیه بزر بزرک

سواران و بزرکوا و اشود و بشویذرک نخنه زیتی و بنکوتر زبان آن بیرغ

خلو به رنک بود خل العنصل با بسرکه عنصل فرا نیبود و منبد بود عروق الناء و

نیک نفس و ربو چون بدان غرغره کنند بدندان را محکم کنند و کنند در حق ابلب سکینه خنفسا

و در قواص ابن بابر آورده است که خنفسا را چون در زیبکل کنند بمیرد و بار در زیر سرکین کنند زنده شود

و اگر سه خنفسا در برج کبوتران نهند بیابان کبوتران اجتماع بیند اشود و متفرق شوند

خ

